

Rhan 2: Creu siaradwyr

Shwmae

Helo

Wrth bwysu a mesur sefyllfa'r Gymraeg heddiw **mae'n anorfod y bydd gwerthuso'r cynnydd sydd wedi'i wneud i greu rhagor o siaradwyr Cymraeg yn cael y sylw blaenaf.** Wedi'r cyfan, cyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn 2050 yw thema strategol gyntaf ac amlycaf strategaeth *Cymraeg 2050* Llywodraeth Cymru.

Ar un llaw, mae'r dadansoddiad o'r cyfrifiad yn darparu'r ateb syml i'r cwestiwn a oes cynnydd wedi bod yn nifer y siaradwyr Cymraeg dros y cyfnod adrodd, ai peidio. Fel y gwelwyd eisoes, mae canlyniadau Cyfrifiad 2021 yn adrodd bod nifer y siaradwyr Cymraeg wedi gostwng o 562,016 yn 2011 i 538,296 yn 2021. Mae hyn yn gyson â chanfyddiadau arolygon eraill. Er bod yr Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth yn cynnig niferoedd gwahanol iawn, mae hefyd yn adrodd bod llai o siaradwyr Cymraeg heddiw nag oedd bum mlynedd yn ôl (836,800 yn y flwyddyn a ddaeth i ben fis Mehefin 2025 o gymharu â 883,600 yn Rhagfyr 2020).

Ond y tu ôl i'r ffigyrau moel hyn gwyddom fod y darlun dipyn yn fwy cymhleth a bod angen ystyried tystiolaeth a chyd-destun llawer ehangach i werthuso sefyllfa'r Gymraeg heddiw. Mae'r rhan hon yn gyfle i graffu mewn rhagor o fanylder ar rai o'r meysydd polisi sy'n ganolog i'r ymdrechion i greu mwy o siaradwyr Cymraeg. Mae'n rhoi sylw i feysydd strategol bwysig fel trosglwyddo iaith ar yr aelwyd; rôl allweddol gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar; y gwaith sylweddol sy'n digwydd o fewn y sector addysg statudol a'r sector addysg drydyddol, a hefyd gyfraniad cynyddol amlwg y sector dysgu Cymraeg i oedolion.

Mae'r adroddiad hwn yn gyfle i oedi ac ystyried a oes tystiolaeth gennym fod y polisïau sy'n eu lle yn mynd i arwain at greu rhagor o siaradwyr yn y dyfodol. Gwneir hyn drwy ystyried y cynnydd sydd wedi'i wneud yn y meysydd allweddol hyn yn ystod y cyfnod adrodd, cyn amlygu'r blaenoriaethau a'r cyfleoedd mae'r Comisiynydd yn eu hadnabod ar gyfer y pum mlynedd nesaf.

1. Trosglwyddo iaith

Ynghyd ag addysg, trosglwyddo'r iaith o'r naill genhedlaeth i'r llall yw'r brif ffordd o greu siaradwyr Cymraeg. Er mai yn yr ysgol yn hytrach na'r cartref y mae'r mwyafrif o blant yn debygol o ddysgu Cymraeg heddiw, mae trosglwyddo iaith yn parhau i fod yn un o gonglfeini cynllunio ieithyddol.

Mae polisi Llywodraeth Cymru ar drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn cydnabod mai rhan o bwysigrwydd trosglwyddo iaith yw bod arolygon a gwaith ymchwil yn 'dangos yn glir bod defnyddio'r Gymraeg yn y cartref yn blentyn yn dylanwadu'n gryf ar amlder defnydd o'r Gymraeg pan yn hŷn'.¹ Mae hefyd yn hanfodol gan na ellir dibynnu ar y system addysg yn unig i greu siaradwyr Cymraeg. Er mwyn i'r Gymraeg ffynnu fel iaith gymunedol a chymdeithasol yn y tymor hwy rhaid sicrhau ei bod yn cael ei throsglwyddo rhwng y cenedlaethau a'i bod yn cael ei defnyddio'n naturiol wrth i bobl fyw eu bywydau bob dydd.

1.1 Prif ddatblygiadau

Gwelwyd camau pendant i gryfhau polisi a chefnogaeth ar gyfer trosglwyddo'r Gymraeg yn y cartref yn ystod y cyfnod adrodd. Y pwysicaf o'r rhain yw'r **Polisi cenedlaethol ar drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd** a gyhoeddwyd gan y Llywodraeth ym mis Ionawr 2021. Mae'r polisi'n darparu fframwaith strategol clir a chyfannol, â'r nod cyffredinol o gynyddu defnydd o'r Gymraeg mewn aelwydydd lle mae pobl eisoes yn gallu siarad Cymraeg.

Mae'n canolbwyntio ar:

- ysbrydoli plant a phobl ifanc i siarad Cymraeg â'u plant yn y dyfodol
- ailgynnu sgiliau Cymraeg pobl a allai fod heb ddefnyddio'r Gymraeg ers gadael yr ysgol, neu sy'n ddihyder yn eu sgiliau iaith, i siarad Cymraeg â'u plant eu hunain
- cefnogi ac annog y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd lle nad yw pawb yn siarad Cymraeg
- cefnogi teuluoedd Cymraeg eu hiaith i siarad Cymraeg â'u plant.

¹ Llywodraeth Cymru, [Polisi cenedlaethol ar drosglwyddo a'i defnydd mewn teuluoedd](#) (Ionawr 2021).

Mae'r polisi, sy'n seiliedig ar egwyddorion gwyddorau ymddygiadol, yn darparu sail ar gyfer rhaglen waith deng mlynedd sy'n cynnwys ystod o ymyraethau i gyflawni'r amcanion uchod.

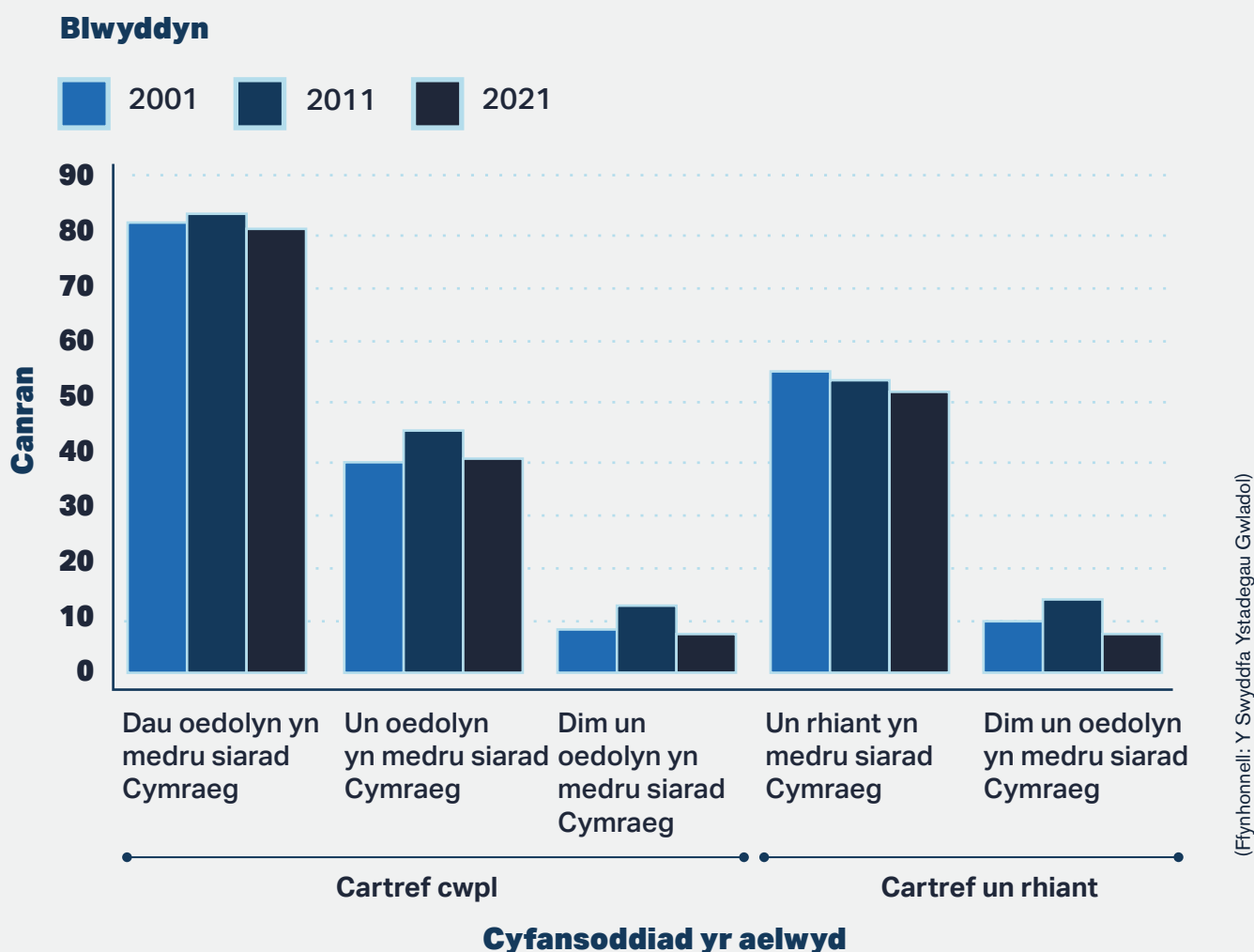
Mae'r ymyraethau ychwanegol hyn yn adeiladu ar waith sylweddol a wnaed yn y gorffennol yn rhan o gynllun Twf (ddaeth i ben yn 2016), ac yn fwy diweddar, **Cymraeg i Blant** – cynllun sy'n cael ei arwain gan Mudiad Meithrin ac sy'n parhau'n rhan allweddol o'r polisi cenedlaethol cyfannol.

Mae Cymraeg i Blant yn gynllun cenedlaethol sy'n cynnig sesiynau am ddim i rieni a'u plant, â'r nod o gefnogi rhieni i ddefnyddio'r Gymraeg â'u plant, ac i ddewis gofal plant ac addysg cyfrwng Cymraeg iddynt. Yn ystod 2023–24, er enghraifft, cynhaliwyd 3,503 o sesiynau rhithiol ac wyneb yn wyneb gan gefnogi 26,945 o rieni a 27,312 o blant. Mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol hefyd yn cyfrannu at y maes hwn drwy gynlluniau Cymraeg yn y Cartref a Clwb Cwtsh.

1.2 Y dystiolaeth

Nid yw canlyniadau Cyfrifiad 2021 yn brawf o lwyddiant y polisi cenedlaethol a gyhoeddwyd yn yr un flwyddyn, wrth reswm, ond mae'n cynnig cyfle i ddeall tueddiadau ym mhatrymau trosglwyddo'r Gymraeg, ac yn gosod cyd-destun pwysig i'r ymdrechion sy'n bodoli i gefnogi trosglwyddo iaith.

Siart 1: Canran y plant 3–4 oed mewn aelwydydd un teulu sy'n gallu siarad Cymraeg yng Nghymru yn ôl Cyfrifiad 2001–21, yn ôl cyfansoddiad ieithyddol yr aelwyd

Ceir trafodaeth fanwl ar drosglwyddo'r Gymraeg yn y cartref yn Rhan 1, Adran 8. Mae'n seiliedig ar ddadansoddi nifer y plant 3–4 oed sy'n siarad Cymraeg mewn perthynas â chyfansoddiad ieithyddol yr aelwyd. Y rhagdybiaeth yw bod plentyn 3–4 oed sy'n siarad Cymraeg yn debygol o fod wedi dysgu'r iaith yn y cartref ac nid yn yr ysgol.

Fel y gwelir yn Siart 1, yn 2021 roedd 80.7% o blant 3–4 oed, a oedd yn byw mewn cartrefi cwpl lle'r oedd dau neu fwy o oedolion yn gallu siarad Cymraeg, yn gallu siarad Cymraeg. Mae'r 'gyfradd drosglwyddo' hon yn gymharol gyson â chanlyniadau Cyfrifiad 2001 a 2011, ac yn llawer uwch na chyfraddau trosglwyddo mewn unrhyw fath arall o aelwyd.

Mae cyfran y plant 3–4 oed sy'n gallu siarad Cymraeg yn sylweddol is ar aelwydydd lle mai dim ond un oedolyn sy'n gallu siarad Cymraeg, boed hynny mewn cartrefi cwpl neu gartrefi un rhiant. Gostyngodd cyfradd trosglwyddo'r Gymraeg mewn cartrefi cwpl, lle'r oedd un oedolyn yn gallu siarad Cymraeg, o 45.4% yn 2011 i 40.4% yn 2021. Arhosodd y gyfradd drosglwyddo mewn cartrefi un rhiant lle'r oedd un oedolyn yn gallu siarad Cymraeg yn weddol gyson rhwng 2011 (53.3%) a 2021 (52.2%).

Er bod y gyfradd drosglwyddo yn gymharol uchel mewn cartrefi lle mae dau oedolyn yn gallu siarad Cymraeg, canran gymharol fechan o'r cartrefi hyn sy'n bodoli yng Nghymru. Er enghraifft, o'r holl gartrefi sydd â phlant dibynnol yng Nghymru, dim ond yn 10% o'r rhain mae pob oedolyn yn gallu siarad Cymraeg.² 26% o'r holl gartrefi sydd â phlant dibynnol sy'n cynnwys un oedolyn, ond nid pob oedolyn, sy'n gallu siarad Cymraeg.

10%

canran y cartrefi â phlant dibynnol lle mae pob oedolyn yn gallu siarad Cymraeg

26%

canran y cartrefi â phlant dibynnol lle mae un oedolyn, ond nid pob oedolyn, yn gallu siarad Cymraeg

Yn 2022 sefydlwyd y Comisiwn Cymunedau Cymraeg gan Lywodraeth Cymru i wneud argymhellion ar gyfer cryfhau polisi cyhoeddus i wella cynaliadwyedd ieithyddol cymunedau Cymraeg. Yn 2024 cyhoeddodd y Comisiwn ei adroddiad cyntaf,³ oedd hefyd yn cynnwys dadansoddiad manwl o ganlyniadau Cyfrifiad 2021. Cydweithiodd y Comisiwn â Phrosiect BRO⁴ i ddatblygu'r dadansoddiad, oedd yn canolbwyntio'n benodol ar y pedwar awdurdod lleol yng Nghymru lle mae'r dwysedd uchaf o siaradwyr Cymraeg, sef Gwynedd, Ynys Môn, Ceredigion a Sir Gaerfyrddin.

² Compendiwm Prosiect BRO o Ystadegau Iaith Cyfrifiad 2021.

³ Comisiwn Cymunedau Cymraeg, *Grymuso Cymunedau, cryfhau'r Gymraeg* (Awst 2024).

⁴ BRO: Arolwg Sosioieithyddol Cynhwysfawr o Gymunedau Cymraeg Cyfoes | Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant.

Mae'r dadansoddiad yn canolbwyntio ar rai o'r tueddiadau pwysicaf yn y pedwar awdurdod lleol ar lefel Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is (ardaloedd bach), sef ardal ddaearyddol fach sy'n cynnwys rhwng 1,000 a 3,000 o bobl a rhwng 400 a 1,200 o gartrefi. Mae'r dadansoddiad hwn yn dangos bod sefydlogrwydd y Gymraeg yn y cymunedau lle mae dwysedd uchel o siaradwyr dan fygythiad, a bod hyn hefyd â goblygiadau o ran potensial a thebygolrwydd trosglwyddo'r iaith yn y cartref. Er enghraifft:

- Yn y pedwar awdurdod lleol dan sylw, roedd cyfanswm o **268 ardal fach**. Roedd **194 o'r ardaloedd bach** hyn yn **cynnwys dros 40% o siaradwyr Cymraeg**.
- Mae data am **gartrefi Cymraeg** yn yr awdurdodau lleol hefyd yn dangos y capasiti uwch sydd yn yr ardaloedd hyn ar gyfer trosglwyddo'r Gymraeg ar yr aelwyd. Roedd canran y cartrefi lle mae **pob oedolyn yn gallu siarad Cymraeg** yn **63%** yng Ngwynedd, **48%** yn Ynys Môn, **36%** yng Ngheredigion a **23%** yn Sir Gaerfyrddin. **10% yw'r ffigwr ar gyfer Cymru gyfan, a dim ond 5% o beidio â chynnwys y pedwar awdurdod lleol dan sylw.**
- O'r 268 ardal fach yn y pedwar awdurdod lleol, **gostyngodd y siaradwyr Cymraeg o rhwng 1 a 21 pwynt canran yn 252 ohonynt** rhwng 2011 a 2021.

Mae Tabl 1 yn darparu cymhariaeth fwy hir dymor o dueddiadau yng nghanran siaradwyr y pedwar awdurdod lleol hyn sydd â'r dwysedd uchaf o siaradwyr Cymraeg.

Tabl 1: Cymhariaeth o ganrannau pobl sy'n medru siarad Cymraeg yn ôl awdurdod lleol, 1981–2021

	1981	1991	2001	2011	2021
Ynys Môn	61.0	62.0	60.1	57.2	55.8
Gwynedd	73.8	72.1	69.0	65.4	64.4
Ceredigion	63.2	59.1	52.0	47.3	45.3
Sir Gaerfyrddin	59.0	54.8	50.3	43.9	39.9

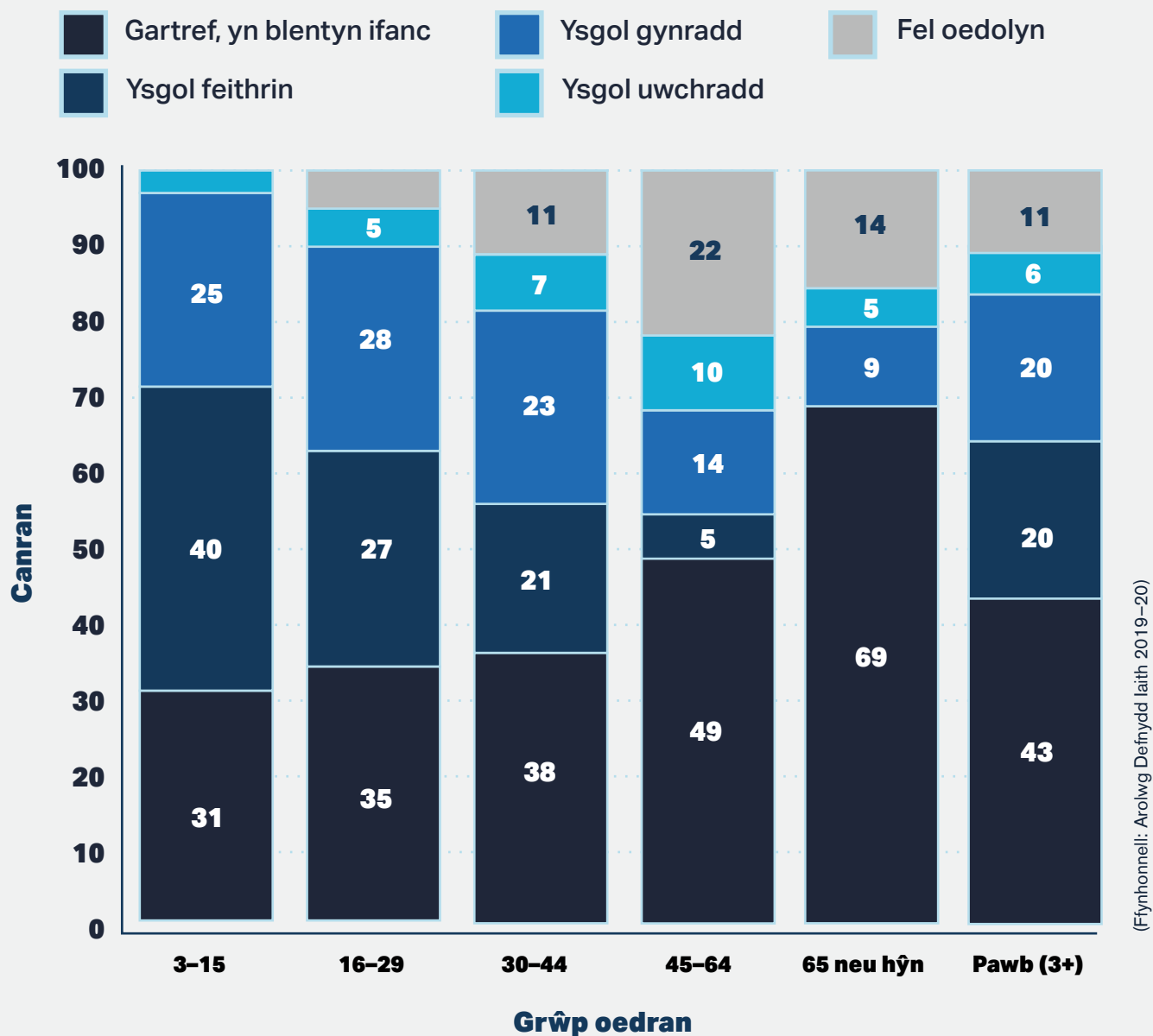
(Ffynhonnell: Y Swyddfa Ystadegau Gwladol)

Mae'r ystadegau yn y tabl yn dangos pwysigrwydd yr ardaloedd hyn o ran trosglwyddo'r iaith o un genhedlaeth i'r llall. Ar yr un pryd, mae'r ystadegau hefyd yn dangos bod canran – neu ddwysedd – y siaradwyr Cymraeg yn yr ardaloedd hyn yn gostwng. Mae hyn yn debygol o olygu llai o gartrefi lle mae pob oedolyn yn siarad Cymraeg, ac felly llai o botensial a thebygolrwydd y bydd y Gymraeg yn cael ei throsglwyddo ar yr aelwyd.

Mae'r Arolwg Defnydd Iaith hefyd yn darparu gwybodaeth ddefnyddiol am drosglwyddo iaith.⁵

⁵ Llywodraeth Cymru, **Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru (canfyddiadau cychwynnol): Gorffennaf 2019 i Fawrth 2020** (Cyhoeddwyd gyntaf Medi 2021).

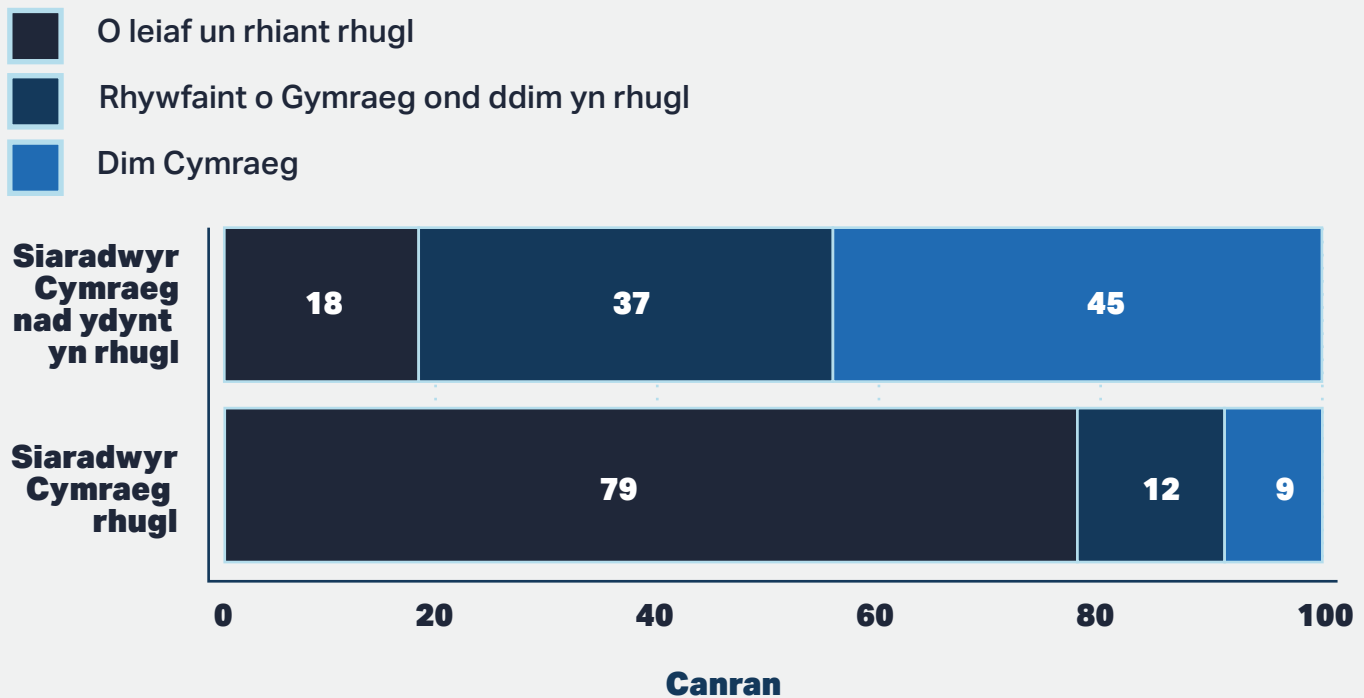
Siart 2: Ble a phryd mae siaradwyr Cymraeg wedi dechrau dysgu siarad yr iaith, yn ôl oedran

Mae data'r Arolwg Defnydd Iaith yn ategu canlyniadau'r cyfrifiad, ac yn **amlygu'r ffaith bod siaradwyr Cymraeg ifanc yn llawer mwy tebygol o fod wedi dysgu'r Gymraeg yn y gyfundrefn addysg**. Er bod bron i 70% o siaradwyr Cymraeg 65 oed a hŷn wedi dysgu'r Gymraeg yn y cartref, dim ond tua 30% o siaradwyr Cymraeg 3–15 oed sydd wedi dysgu'r Gymraeg ar yr aelwyd. Mae'r data yn dangos bod cyfran y siaradwyr Cymraeg sydd wedi dysgu'r Gymraeg yn y cartref wedi lleihau'n sylweddol dros yr hanner canrif ddiwethaf.

Mae'r arolwg hefyd yn darparu tystiolaeth ddefnyddiol o'r berthynas rhwng cyfansoddiad ieithyddol y cartref a rhuglder yn y Gymraeg. Fel mae Siart 3 yn ei ddangos, **roedd gan bron i 80% o'r unigolion oedd yn ystyried eu hunain yn siaradwyr Cymraeg rhugl o leiaf un rhiant oedd yn siarad Cymraeg**. Ar y llaw arall, dim ond 18% o bobl oedd ag o leiaf un rhiant oedd yn siarad Cymraeg yn rhugl oedd yn ystyried nad oedden nhw eu hunain yn rhugl.

Siart 3: Rhuglder siaradwyr Cymraeg yn ôl rhuglder eu rhieni

(Ffynhonnell: Arolwg Defnydd Iaith 2019–20)

1.3 Blaenoriaethau a chyfleoedd i gryfhau sefyllfa'r Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf

Ar y cyfan mae'r dystiolaeth ddiweddaraf yn ategu'r hyn a wyddom eisoes am drosglwyddo iaith. Gwelwyd tystiolaeth bellach yn ystod y cyfnod adrodd o bwysigrwydd trosglwyddo'r Gymraeg fel elfen allweddol o gynllunio ieithyddol, yn enwedig yng nghyswllt y dyhead i greu siaradwyr Cymraeg rhugl sy'n debygol o ddefnyddio'r iaith. Mae'r ystadegau hefyd yn dangos nad oes newid sylweddol wedi bod yng nghyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg dros yr ugain mlynedd diwethaf. Er hyn, mae **canlyniadau Cyfrifiad 2021 yn amlygu tueddiadau pryderus yn sefyllfa'r Gymraeg yn yr ardaloedd lle mae'r dwysedd uchaf o siaradwyr, a goblygiadau posibl hyn i drosglwyddo iaith yn y dyfodol.**

Mae'n debyg bod y diffyg cynnydd yng nghyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg dros y degawdau diwethaf yn tystio i'r ffaith bod hwn yn **faes polisi cymhleth a bod ymdrechion i gefnogi trosglwyddo iaith yn brwydro yn erbyn grymoedd cymdeithasol a demograffaid pwerus.** Er hyn, does dim dwywaith bod **cyhoeddi'r polisi cenedlaethol ar drosglwyddo'r Gymraeg yn gam pwysig ymlaen** sy'n gosod sylfaen gadarnach ar gyfer cyflwyno ymyraethau yn y maes polisi allweddol hwn yn y dyfodol.

Mae'r polisi cenedlaethol eisoes yn canolbwyntio ar y prif heriau a amlygir gan y dystiolaeth. Mae cyfle amlwg i symbylu **cynnydd mewn cyfraddau trosglwyddo mewn teuluoedd lle mae un oedolyn yn siarad Cymraeg.** Ar hyn o bryd, nid yw canran sylweddol iawn (tua 60%) o blant 3–4 oed yn gallu siarad Cymraeg er eu bod yn byw mewn cartrefi lle mae un oedolyn yn gallu siarad yr iaith. Pe bai modd cynyddu'r gyfradd drosglwyddo mewn cartrefi o'r fath, mae potensial amlwg i greu llawer mwy o siaradwyr Cymraeg yn y dyfodol, a'r rheini'n fwy tebygol o fod yn siaradwyr â'r hyder i ddefnyddio'r Gymraeg yn naturiol ym mhob agwedd ar fywyd. Mae rôl bwysig gan sefydliadau fel Mudiad Meithrin, y mentrau iaith, a'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn y cyd-destun hwn.

Er nad yw'n ymwneud â throsglwyddo iaith yn uniongyrchol, mae **ceisio dylanwadu ar benderfyniadau rhieni o ran cyfrwng iaith addysg, a maes o law geisio dylanwadu ar bobl ifanc o ran eu defnydd o'r iaith yn y dyfodol,** yn rhan hanfodol o'r her i gynyddu cyfraddau trosglwyddo yn y tymor hwy. Mae'n gadarnhaol felly gweld fod ffocws yn y polisi cenedlaethol ar y genhedlaeth nesaf yn ogystal.

Serch pwysigrwydd y polisi cenedlaethol a'r ffocws ar gefnogi teuluoedd Cymraeg eu hiaith i siarad Cymraeg â'u plant, mae hefyd angen cydnabod arwyddocâd a dylanwad meysydd polisi ehangach ar gyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg yn y cartref. Gall **llwyddiant polisiâu mewn meysydd fel addysg, y gweithle a'r economi fod yn fwy dylanwadol** yn y pen draw o ran cynyddu cyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg na'r ymyraethau hynny sy'n canolbwyntio yn uniongyrchol ar drosglwyddo iaith. Mae hyn yn arbennig o wir mewn ardaloedd sydd â dwysedd uchel o siaradwyr Cymraeg. Mae'r dystiolaeth o'r cyfrifiad yn dangos bod y Gymraeg dan bwysau cynyddol yn yr ardaloedd hynny lle mae trosglwyddo iaith wedi bod yn gymharol iach hyd yma. Er mwyn cefnogi trosglwyddo iaith, rhaid sicrhau bod **economi'r cymunedau hyn yn ffynnu, bod pobl ifanc yn aros neu'n dychwelyd i'w cymunedau, bod digon o swyddi da i bobl ifanc aros yn lleol, a bod mwy o'r bobl ifanc yn magu eu teuluoedd eu hunain yn y cymunedau hyn.**

Blaenoriaeth

Rhaid gwella cyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg o un genhedlaeth i'r llall. I wneud hyn mae'n hanfodol cryfhau sefyllfa'r iaith mewn ardaloedd â dwysedd uchel o siaradwyr lle mae cyfraddau trosglwyddo yn parhau'n gymharol gadarn. Yn ogystal â gweithredu argymhelliad y Comisiwn Cymunedau Cymraeg i sefydlu ardaloedd o arwyddocâd ieithyddol uwch, rhaid darparu buddsoddiad ychwanegol i Mudiad Meithrin, y mentrau iaith ac eraill yn y maes i'w galluogi i dargedu ymyraethau yn fwy effeithiol ac ar raddfa ehangach.

Yn unol â rhai o argymhellion eraill yr adroddiad hwn, credwn y gallasai'r **safonau hybu a'r strategaethau hybu** y mae gofyn i awdurdodau lleol eu llunio gyfrannu ymhellach at weithrediad y polisi cenedlaethol ac fel fframwaith ar gyfer cynllunio'n fwy strategol ym maes trosglwyddo iaith.

2. Y blynyddoedd cynnar

Os na throsglwyddir yr iaith yn y cartref, trochi plant yn yr iaith Gymraeg mor gynnar â phosibl yn y gyfundrefn addysg a gofal sydd fwyaf tebygol o arwain at greu siaradwyr Cymraeg rhugl. Mae strategaeth *Cymraeg 2050* yn tynnu sylw at bwysigrwydd y sector blynyddoedd cynnar fel pwynt mynediad i addysg drochi cyfrwng Cymraeg. Dyma'r prif ddull ar gyfer sicrhau bod plant yn gallu datblygu eu sgiliau Cymraeg, ac ar gyfer creu siaradwyr newydd'.⁶ Mae cynyddu darpariaeth gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar drwy gyfrwng y Gymraeg yn allweddol felly i'r nod o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg.

2.1 Prif ddatblygiadau

Cyflwynwyd un o'r datblygiadau mwyaf arwyddocaol yn y maes yn ystod y pum mlynedd diwethaf yn y Cytundeb Cydweithio a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru a Phlaid Cymru yn 2021.⁷ Ymrwymodd y Llywodraeth i **ehangu gofal plant am ddim i bob plentyn dwy flwydd oed gan ganolbwyntio'n benodol ar ddarparu ac atgyfnerthu gofal plant cyfrwng Cymraeg**. Mae'r cynllun yn cael ei gyflwyno'n raddol drwy raglen Dechrau'n Deg, â'r Llywodraeth yn bwriadu cydweithio â phartneriaid i ehangu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a datblygu'r gweithlu.⁸ Adroddodd y Llywodraeth yn 2024 fod dros 1,000 o blant wedi cael gofal plant cyfrwng Cymraeg drwy raglen ehangu Dechrau'n Deg.⁹

Bu datblygiadau pwysig eraill yn y sector blynyddoedd cynnar yng nghyd-destun y Gymraeg. Daeth **Rheoliadau Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (Cymru) 2019** i rym ar 1 Ionawr 2020. Yn dilyn hyn, cyhoeddwyd ymrwymadau'r awdurdodau lleol yn eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (CSCA) newydd ar gyfer 2022–32.¹⁰ Mae'r rhain yn cynnwys yr ymateb i'r ddyletswydd sydd ar bob awdurdod lleol bellach i gynllunio i gwrdd â Deilliant 1: Mwy o blant meithrin/tair oed yn cael eu haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg.

Derbyniodd **Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025** gydsyniad brenhinol ar 7 Gorffennaf 2025, datblygiad arwyddocaol iawn fydd â dylanwad pellgyrhaeddol ar y sector blynyddoedd cynnar. Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ar Weinidogion Cymru i lunio Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg. Bydd yn rhaid i'r fframwaith nodi'r camau y bydd Gweinidogion Cymru

⁶ Llywodraeth Cymru, *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr* (Gorffennaf 2017).

⁷ Llywodraeth Cymru, *Y Cytundeb Cydweithio* (Rhagfyr 2021).

⁸ Llywodraeth Cymru, *Ehangu'r ddarpariaeth ar gyfer y blynyddoedd cynnar yn raddol* | LLYW.CYMRU (Diweddardwyd Rhagfyr 2024).

⁹ Llywodraeth Cymru, *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr: Adroddiad blynyddol 2023-24* (Tachwedd 2024).

¹⁰ Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg 2022 i 2032 [HTML] | LLYW.CYMRU.

yn eu cymryd i ddarparu **cyfleoedd i ddysgu Cymraeg drwy ofal plant i'r rheini sydd o dan oedran ysgol gorfodol yn ogystal â thrwy addysg feithrin**. Gosodir gofyniad ar ysgolion meithrin i lunio cynllun cyflawni addysg cyfrwng Cymraeg, sy'n nodi faint o addysg Gymraeg a ddarperir gan yr ysgol feithrin a chynigion ar gyfer cynnal a chynyddu maint yr addysg honno, yn ogystal â chynigion ar gyfer hybu defnydd o'r Gymraeg yn yr ysgol feithrin.

Dengys hyn bwysigrwydd y cyfnod cyn-statudol i strategaeth y Llywodraeth i gynyddu'r nifer sy'n dysgu Cymraeg ac yn defnyddio'r iaith. Mae Mudiad Meithrin wedi pwysleisio na ddylid gwahanu'r sector addysg statudol o'r sector gofal ac addysg blynyddoedd cynnar.¹¹ Mae'r **Comisiwn Cymunedau Cymraeg wedi ategu hyn drwy alw am gysondeb mewn polisi iaith yn y sector blynyddoedd cynnar ac addysg gynradd statudol mewn ardaloedd o arwyddocâd ieithyddol dwysedd uwch**. Yn ei adroddiad *Grymuso cymunedau, cryfhau'r Gymraeg*, mae'n argymhell y dylai'r holl grwpiau chwarae a lleoliadau meithrin nas cynhelir yn yr ardaloedd hynny ddilyn polisi o ddarparu yn y Gymraeg ac y dylid buddsoddi yn y gweithlu i gyflawni hynny.¹²

Yn 2019 **cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddull newydd, cydlynol o gynllunio a darparu addysg a gofal i blant dan bump oed**, sef Addysg a Gofal Plentynod Cynnar. Enw'r dull hwn bellach yw Chwarae, Dysgu a Gofal Plentynod Cynnar. Yn y **Cynllun Chwarae, Dysgu a Gofal Plentynod Cynnar yng Nghymru**, a gyhoeddwyd yn 2024, trafodir pwysigrwydd darpariaeth gofal plant ac addysg feithrin cyfrwng Cymraeg i gynyddu'r nifer sy'n derbyn addysg cyfrwng Cymraeg, a'i botensial ar gyfer trosglwyddo'r Gymraeg i'r cartref. Dywed fod ehangu darpariaeth gofal plant Dechrau'n Deg yn cefnogi hyn. Mynega'r Cynllun fwriad y Llywodraeth i dyfu'r gweithlu cyfrwng Cymraeg ac ehangu'r ddarpariaeth, drwy gynllun Sefydlu a Symud Mudiad Meithrin a gwaith consortiwm Cwlwm, er enghraifft.¹³

2.2 Y dystiolaeth

Ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg

Mae Mudiad Meithrin yn parhau i ehangu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg, gan agor cylchoedd meithrin newydd drwy Sefydlu a Symud. Gosododd strategaeth *Cymraeg 2050*, a gyhoeddwyd yn 2017, darged i ehangu darpariaeth Gymraeg y blynyddoedd cynnar gan sefydlu 150 yn rhagor o grwpiau meithrin o fewn degawd. Erbyn diwedd 2025 adroddwyd bod **100 cylch meithrin naill ai wedi agor o'r newydd neu wedi ehangu eu gwasanaeth â chefnogaeth y cynllun ers 2017, a bod 12 prosiect arall ar y gweill**.¹⁴

Mae Siart 4 yn dangos na fu newid mawr yn nifer y cylchoedd meithrin na'r lleoliadau ers 2015/16. **Rhwng 2015/16 a 2024/25 bu gostyngiad o 467 i 399 o gylchoedd a chynnydd bach o 358 i 359 o leoliadau**. Fodd bynnag, dylid nodi y gall nifer y cylchoedd leihau wrth i'r math o ddarpariaeth a gynigir newid o ofal sesiynol i ofal dydd llawn, neu wrth i sawl cylch llai gau er mwyn agor un cylch mwy. Yn yr achosion hynny, er enghraifft, ni fyddai'r ddarpariaeth ei hun yn lleihau.

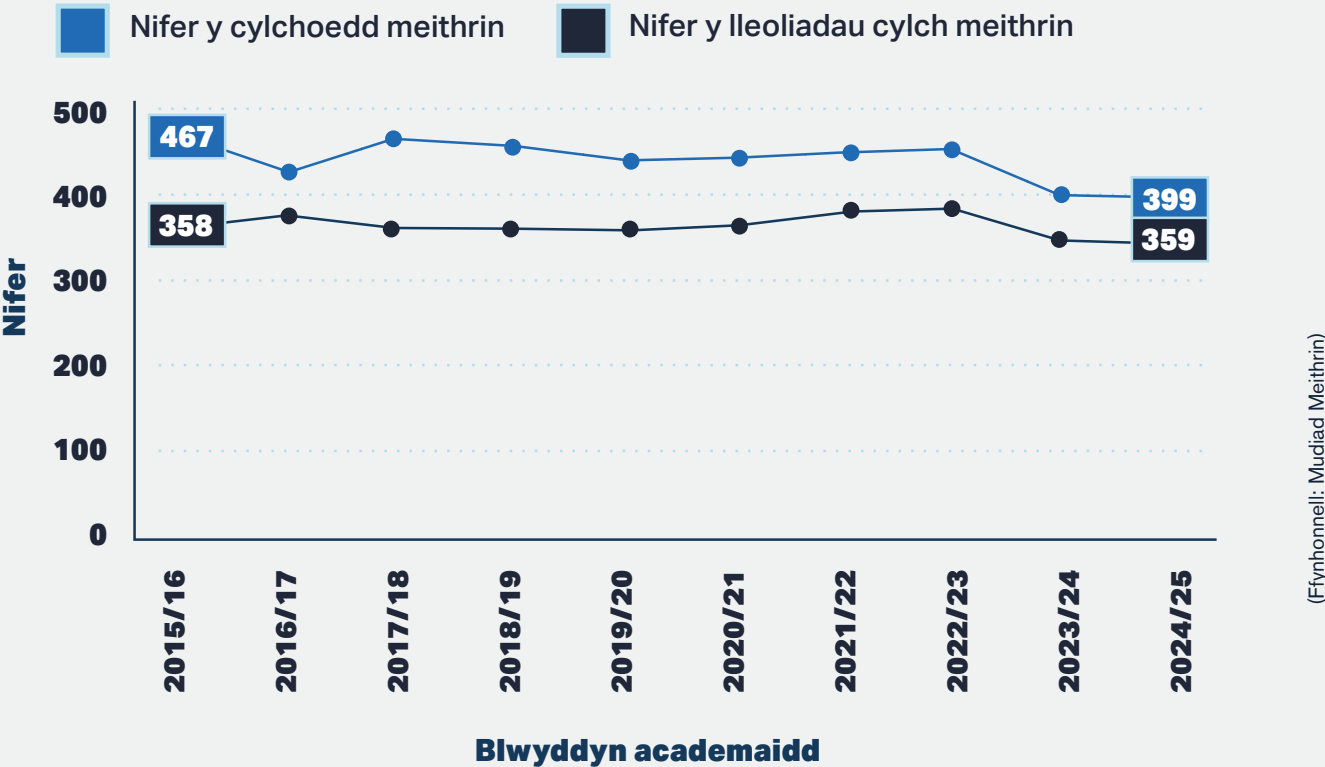
¹¹ Ymateb Mudiad Meithrin i ymchwiliad y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg i egwyddorion cyffredinol Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru).

¹² Comisiwn Cymunedau Cymraeg, *Grymuso Cymunedau, cryfhau'r Gymraeg* (Awst 2024).

¹³ Consortiwm sy'n cynnwys Blynyddoedd Cynnar Cymru, Clybiau Plant Cymru Kids' Clubs, Mudiad Meithrin, National Day Nurseries Association (NDNA Cymru) a PACEY Cymru.

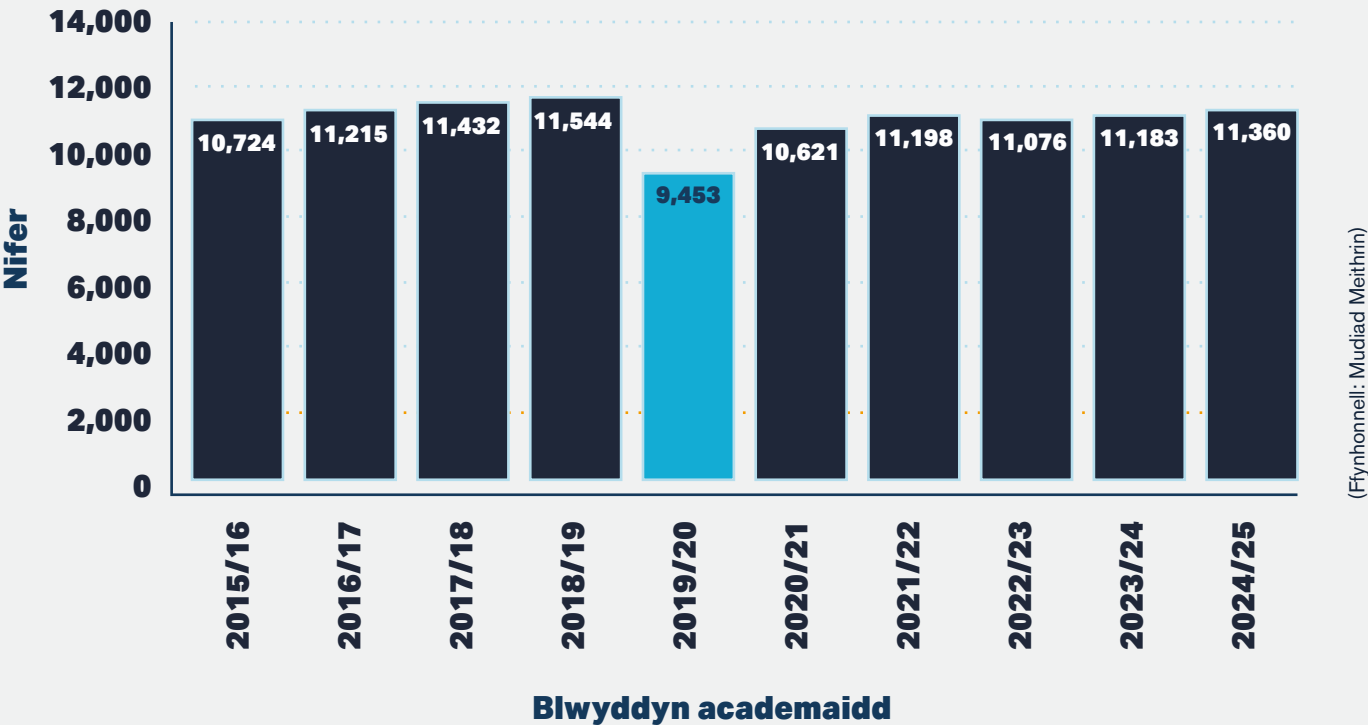
¹⁴ Data a gafwyd yn uniongyrchol gan Mudiad Meithrin.

Siart 4: Nifer y cylchoedd meithrin a nifer y lleoliadau cylch meithrin

Mae Siart 5 yn dangos cynnydd yn nifer y plant sy'n mynychu'r cylchoedd meithrin yn ystod yr un cyfnod, o 10,724 yn 2015/16 i 11,360 yn 2024/25.¹⁵

Siart 5: Nifer y plant sy'n mynychu cylchoedd meithrin, fesul blwyddyn

¹⁵ Dylid nodi bod lleoliadau wedi cau yn ystod rhan o'r flwyddyn academiaidd 2019/20 oherwydd pandemig COVID-19 a gwelwyd cwmpw amlwg yn y nifer oedd yn mynychu'r cylchoedd. Dylid hefyd nodi bod y boblogaeth o blant 0–4 oed wedi lleihau yn ystod yr un cyfnod. Er enghraifft, yn 2015 mae amcanestyniadau Llywodraeth Cymru yn nodi bod 174,270 o blant 0–4 oed yng Nghymru. Y ffigwr cyfatebol ar gyfer 2023 oedd 150,196.

Darparodd Mudiad Meithrin 9,276 o oriau gofal plant wythnosol yn 2024/25, cynnydd o 1,679 o oriau gofal ers 2019/20.¹⁶ Dywedodd yn ei Gynllun Strategol ar gyfer 2025–30 fod 77.5% o'r plant sy'n mynychu darpariaeth Mudiad Meithrin yn dod o deuluoedd lle nodir mai Saesneg yw iaith y cartref.¹⁷ Gyda **dilyniant o 88.8% o'r cylch meithrin i addysg cyfrwng Cymraeg yn 2024/25,**¹⁸ mae'r ffigurau hyn yn tanlinellu pwysigrwydd y sector blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg wrth greu siaradwyr Cymraeg newydd.

Parhaodd Mudiad Meithrin i arwain y cynllun hyfforddiant Cam wrth Gam yn ystod y cyfnod adrodd. Mae'r cynllun yn cynnig cyfleoedd pwysig i weithwyr yn y sector ennill cymwysterau gofal plant drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae cyrsiau Lefel 3 neu 5 yn cael eu cynnig mewn colegau addysg bellach, ac mae Mudiad Meithrin hefyd yn arwain Cynllun Cam wrth Gam mewn ysgolion uwchradd. Mae'r Urdd, y Coleg Cymraeg Cenedlaethol a Mudiad Meithrin yn parhau i ddarparu **cynllun prentisiaeth cyfrwng Cymraeg** ar gyfer y sector gofal a blynyddoedd cynnar, ac mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn darparu hyfforddiant iaith Gymraeg i'r gweithlu gofal ac addysg blynyddoedd cynnar drwy gynllun Camau. Mae tua 700 o'r sector yn dysgu'r Gymraeg yn flynyddol drwy'r cynllun hwn, gyda chefnogaeth yn cael ei ddarparu drwy rwydwaith o Swyddogion Cwlwm.

Mae Mudiad Meithrin hefyd yn **ehangu ei ddylanwad drwy'r cynllun Plethu**, a sefydlwyd yn dilyn trafodaethau yn 2022 â Blynyddoedd Cynnar Cymru. Gan ddechrau drwy gydweithio ag aelodau Blynyddoedd Cynnar Cymru ac ehangu i gynnwys darparwyr gofal plant eraill, mae'r cynllun yn **cefnogi lleoliadau cyfrwng Saesneg neu ddwyieithog i ddatblygu'n lleoliadau trochi Cymraeg**. Mae cynyddu nifer y lleoliadau hyn yn un o amcanion Cynllun Strategol Mudiad Meithrin.

Sefyllfa'r Gymraeg ar draws y sector blynyddoedd cynnar

Mae gweledigaeth gadarnhaol o blaid y Gymraeg yn amlwg ar draws y sector cyfan. Gwnaeth partneriaid Cwlwm ddatganiad ar y cyd yn galw am lwybr clir a fydd yn galluogi pob plentyn i dyfu'n siaradwr Cymraeg.¹⁹ I gefnogi hyn, maent yn cydweithio i uwchsgilio gweithlu'r blynyddoedd cynnar. **Ers 2021 mae dros 2,300 o ymarferwyr blynyddoedd cynnar wedi dilyn hyfforddiant Cymraeg ar lefelau amrywiol** ac mae Cwlwm wedi darparu dros 500 o adnoddau i'w cefnogi. Mae Cwlwm hefyd yn gweithredu cynllun Addewid Cymraeg. Drwy hyn, mae wedi **gweithio â dros 170 o leoliadau gofal plant** i asesu sut maent yn defnyddio'r Gymraeg a datblygu cynllun gweithredu **i symud lleoliadau ar hyd y continwmm iaith tuag at gynnig darpariaeth wirioneddol ddwyieithog neu Gymraeg**. Mae'r gwaith hwn yn gosod sylfaen bwysig ar gyfer gweithredu Deddf y Gymraeg ac Addysg, a fydd yn dibynnu ar y sector addysg y tu hwnt i'r sector cyfrwng Cymraeg i lwyddo.

¹⁶ Data a gafwyd yn uniongyrchol gan Mudiad Meithrin.

¹⁷ Mudiad Meithrin, **Meithrin iaith: Cynllun strategol 2025-30**.

¹⁸ Data a gafwyd yn uniongyrchol gan Mudiad Meithrin.

¹⁹ **Mae partneriaid Cwlwm yn galw am lwybr sy'n galluogi pob plentyn i dyfu fel siaradwr Cymraeg.** | cwlwm (Cyrchwyd Rhagfyr 2025).

Er gwaethaf pwysigrwydd y datblygiadau uchod yn y sector blynyddoedd cynnar, mae sawl adroddiad diweddar yn tynnu sylw at yr heriau sy'n parhau ym maes gofal plant cyfrwng Cymraeg. Er enghraifft:

- Mae'r **Adolygiad Annibynnol o Warchod Plant** yn nodi bod argaeledd cyffredinol darpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg wedi cynyddu yn ystod y blynyddoedd diwethaf, yn bennaf oherwydd cynnydd yng nghapasiti gofal dydd i blant. Serch hyn mae argaeledd gwarchodwyr plant cyfrwng Cymraeg wedi lleihau'n sylweddol, sy'n debygol o gyfyngu ar y dewis o ofal plant a mynediad at ddarpariaeth Gymraeg i rieni mewn rhai rhannau o Gymru.
- Mae **Gwerthusiad o'r Cynnig Gofal Plant: Blwyddyn Pump (Medi 2021 i Awst 2022)** yn cyfeirio'n benodol at heriau recriwtio a chadw staff mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg.
- Mae'r **Trosolwg o'r themâu allweddol yn Asesiadau Digonolrwydd Gofal Plant 2022 i 2027** yn cyfeirio at ganfyddiad cyffredin ymysg awdurdodau lleol ynghylch diffyg lleoliadau gofal plant cyfrwng Cymraeg. Nodir bod hyn yn broblem gyffredinol, ond ei fod yn arbennig o amlwg yng nghyd-destun gwarchodwyr plant, gan adlewyrchu canfyddiadau'r adolygiad annibynnol a drafodwyd uchod. Anhawster arall yw oriau gofal annigonol, â darparwyr gofal plant cyfrwng Cymraeg yn cynnig gofal sesiynol ar y cyfan. Mae hyn er gwaethaf y ffaith bod nifer yr oriau sydd yn cael eu cynnig gan gylchoedd meithrin wedi cynyddu dros y blynyddoedd diwethaf. Dywedodd rhai awdurdodau lleol fod angen gwell mynediad **at ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg i blant ag Anghenion Dysgu Ychwanegol**.
- Comisiynodd Llywodraeth Cymru waith **mapio'r gweithlu gofal plant a chwarae** a chyhoeddwyd dau adroddiad ar ganlyniadau'r gwaith yn 2024. Yn ôl **Adroddiad Cam 1**,²⁰ o'r 90% o leoliadau cofrestredig yng Nghymru a ymatebodd i Ddatganiad Hunanasesu Gwasanaeth Arolygiaeth Gofal Cymru yn 2023, dywedodd 15% mai'r Gymraeg oedd prif iaith eu gwasanaeth, â 10% pellach yn dweud mai Cymraeg a Saesneg oedd eu prif iaith. Yn gyffredinol, 21% o'r gweithlu gofal plant a chwarae cofrestredig oedd yn rhugl yn y Gymraeg, â 21% arall yn gallu siarad cryn dipyn o Gymraeg. Mae **Adroddiad Cam 2**²¹ yn rhybuddio y bydd angen cynnydd sylweddol ym maint y ddarpariaeth gofal plant a chwarae cyfrwng Cymraeg er mwyn i awdurdodau lleol gyrraedd y targedau darpariaeth cyfrwng Cymraeg a nodir yn eu CSCA. Er hyn, un o **brif gasgliadau'r adroddiad yw bod anawsterau wrth recriwtio a chadw staff Cymraeg eu hiaith yn rhwystr sylweddol** i gyflawni'r targedau hyn. Mae hyn yn arbennig o wir o ystyried bod **cyflog a thâl annigonol yn ffactor allweddol yn y cyfraddau trosiant uchel** ar gyfer y sector yn ei gyfanrwydd.

Disgrifir rhai o'r camau y mae Llywodraeth Cymru wedi eu cymryd i gefnogi'r gweithlu yn y **Cynllun Gweithlu Gofal Plant, Chwarae a Blynyddoedd Cynnar: Adolygiad a Diweddariad** a gyhoeddwyd yn 2024. Ymhlith y datblygiadau ers cyflwyno'r cynllun yn 2017 mae'r Llywodraeth wedi rhoi cyllid i gonsortïwm Cwlwm arwain gwahanol brosiectau, gan gynnwys gweithio â

²⁰ Llywodraeth Cymru, **Mapio'r gweithlu gofal plant a chwarae yng Nghymru: adroddiad cam 1** | LLYW.CYMRU (Mawrth, 2024).

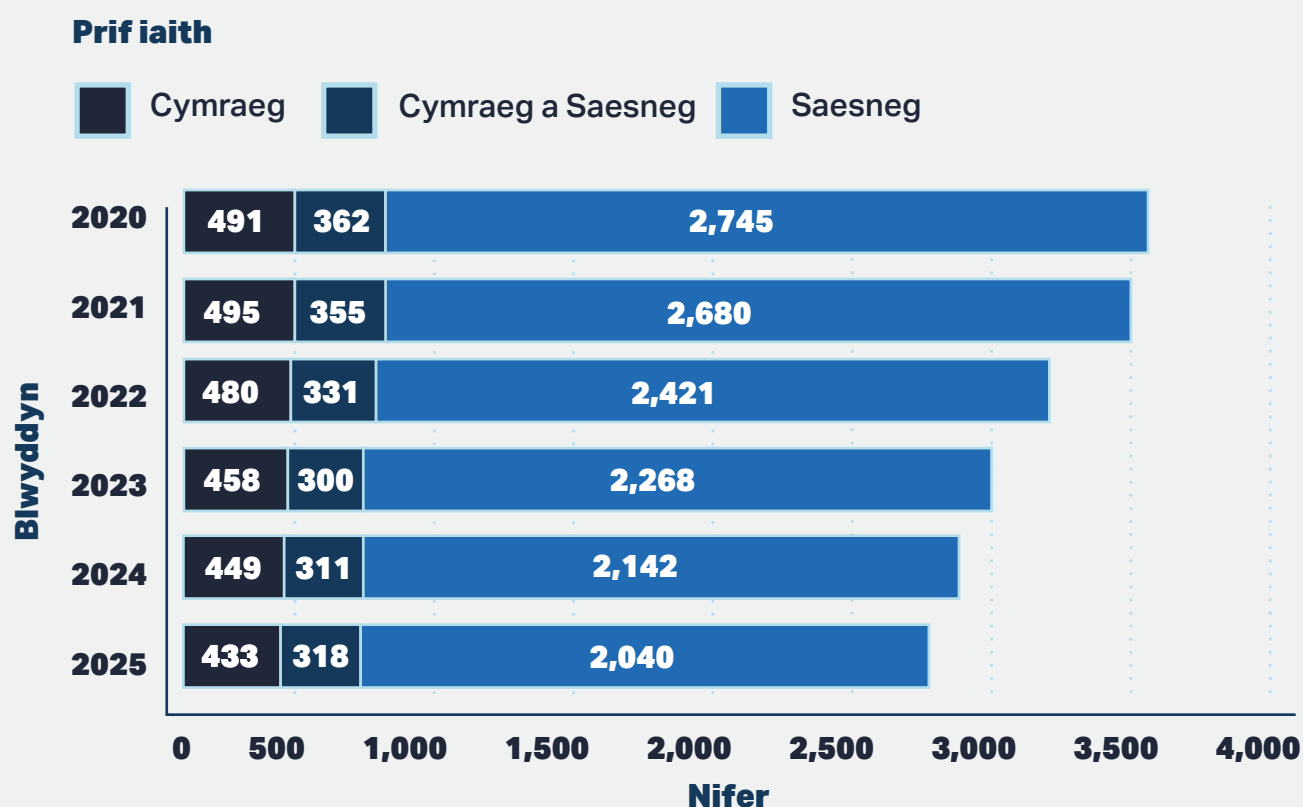
²¹ Llywodraeth Cymru, **Mapio'r gweithlu gofal plant a chwarae yng Nghymru: adroddiad cam 2** | LLYW.CYMRU (Gorffennaf, 2024).

cholegau addysg bellach a phrifysgolion i ddenu mwy o bobl ifanc i'r gweithlu gofal plant cyfrwng Cymraeg, hyrwyddo gofal plant cyfrwng Cymraeg mewn cymunedau ethnig lleiafrifol, a threfnu hyfforddiant a chymorth Cymraeg er mwyn cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg mewn lleoliadau.

Dengys Siartiau 6 a 7 nifer y gwasanaethau gofal plant a chwarae a nifer y lleoedd gofal plant a chwarae yn ôl prif iaith weithredol y gwasanaeth rhwng 2020 a 2025.

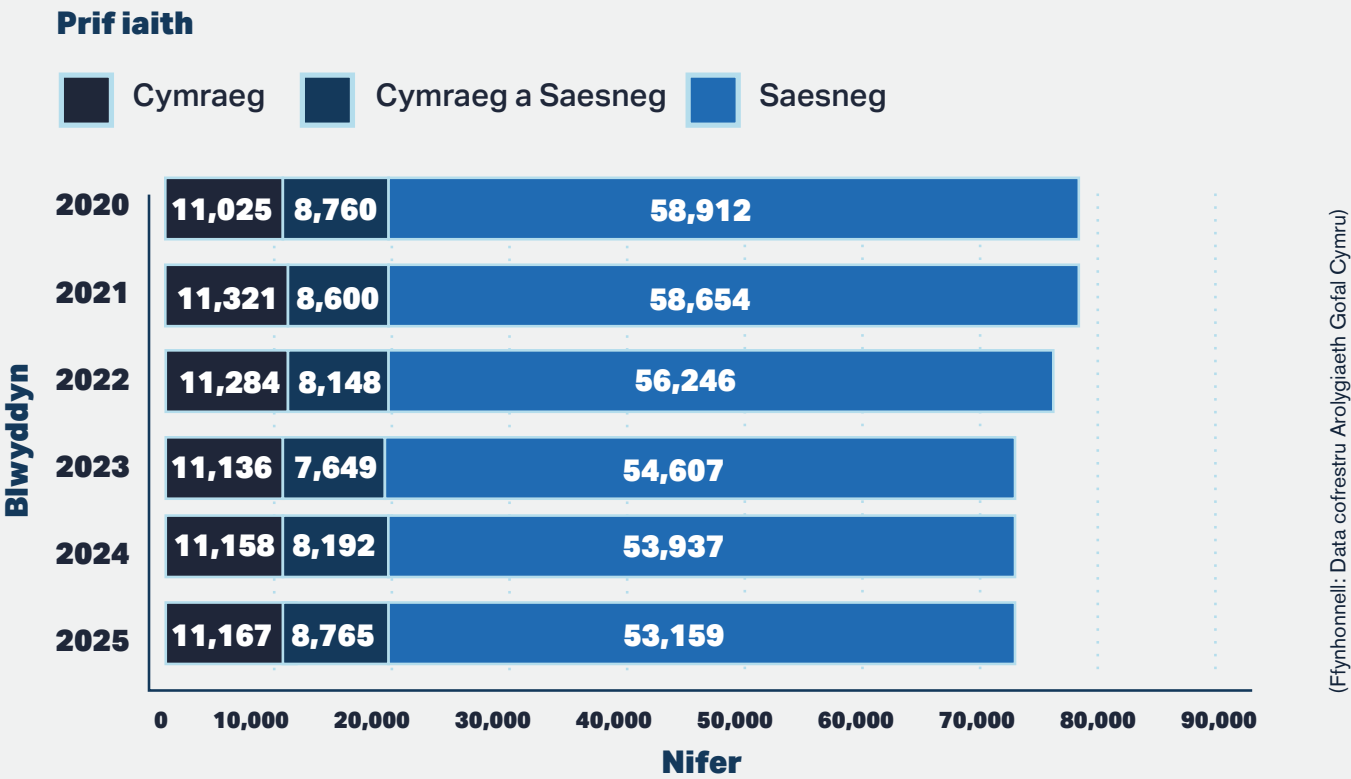
Dengys Siart 6 fod nifer y gwasanaethau gofal plant a chwarae wedi lleihau yn gyson dros y pum mlynedd diwethaf, ac mae hyn yn wir ar gyfer gwasanaethau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn ogystal. Er bod nifer y gwasanaethau wedi lleihau, mae canran y gwasanaethau Cymraeg wedi cynyddu o 13.6% yn 2020 i 15.5% yn 2025.

Siart 6: Nifer y gwasanaethau gofal plant a chwarae yn ôl prif iaith weithredol y gwasanaeth

Fel mae Siart 7 yn ei ddangos, mae cyfanswm nifer y lleoedd gofal plant wedi lleihau dros y pum mlynedd diwethaf. Er hyn, **gwelwyd cynnydd bychan yn nifer y lleoedd gofal plant cyfrwng Cymraeg a dwyieithog**. Fel canran o'r holl leoedd gofal plant a chwarae, mae canran y lleoedd cyfrwng Cymraeg wedi cynyddu o 14% i 15.3%.

Siart 7: Nifer y lleoedd gofal plant a chwarae yn ôl prif iaith weithredol y gwasanaeth

Dengys y data yn glir mai bach iawn fu'r cynnydd yn y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog yn ystod y pum mlynedd diwethaf ac mai drwy gyfrwng y Saesneg y mae rhan fwyaf y ddarpariaeth gofal plant a chwarae. Mae'r ffigurau hyn yn tanlinellu'r pryderon a godwyd yn yr adroddiadau a drafodir uchod.

2.3 Blaenoriaethau a chyfleoedd i gryfhau sefyllfa'r Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf

Ychydig o newid a fu yn yr ystadegau am sefyllfa'r Gymraeg yn y sector blynyddoedd cynnar, nid yn unig yn ystod y cyfnod adrodd, ond am flynyddoedd cyn hynny. Mae peth datblygiad a chynnydd ond **rhaidd cyflymu ac ehangu hynny'n sylweddol i gyrraedd targedau Cymraeg 2050 a chyflawni amcanion Deddf y Gymraeg ac Addysg**. Bydd cyflawni'r targedau twf addysg cyfrwng Cymraeg yn dibynnu ar ehangu darpariaeth gofal plant a blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg, gan sicrhau bod mwy o blant Cymru yn dechrau'r daith mewn addysg cyfrwng Cymraeg.

Er mwyn llwyddo i gyrraedd yr amcan hwn bydd yn rhaid sicrhau bod gwasanaeth hawdd ei gyrraedd ac oriau gofal digonol ar gael ym mhob rhan o Gymru. Byddai darpariaeth gyson o safon uchel yn **sicrhau statws i'r Gymraeg yn y blynyddoedd cynnar yn genedlaethol**, yn **hwyluso mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg**, ac yn rhoi **cyfle gwirioneddol i bob plentyn yng Nghymru ddatblygu'n siaradwr Cymraeg hyderus**.

Er mwyn sicrhau bod cynnig gofal plant ac addysg gynnar yng Nghymru yn cyd-fynd ag egwyddorion Deddf y Gymraeg ac Addysg, bydd hefyd angen **cefnogi ac annog pob darparwr i symud ar hyd continwmm ieithyddol**. Yn rhan o hyn, er mwyn symud gweithwyr ar hyd y continwmm o ddysgu'r iaith, bydd angen rhaglen lawn o hyfforddiant dysgu Cymraeg sy'n cynnwys modelau hyblyg ac amrywiol a chyfleoedd dysgu dwys, gan adeiladu ar gynllun Camau y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol mewn partneriaeth â Mudiad Meithrin. Bydd angen felly prif ffrydio'r Gymraeg fel elfen greiddiol o ddarpariaeth blynyddoedd cynnar drwyddi draw, gan sicrhau bod **pob plentyn yn cael cychwyn ar eu taith i fod yn siaradwr Cymraeg**.

Fel yn achos y gyfundrefn addysg yn fwy cyffredinol, **y rhwystr amlwg i wireddu'r amcanion clodwiw hyn yw diffyg gweithlu dwyieithog**. Fel mae'r dystiolaeth o'r sector yn ei ddangos, mae recriwtio a chadw staff yn broblem sylweddol, ac mae cyflogau isel a'r ffaith bod gyrfaoedd eraill y tu allan i'r sector yn cael eu gweld yn fwy proffidiol yn gosod cyd-destun hynod heriol i'r sector. Mae hyn yn arbennig o wir yng nghyd-destun y dyhead i ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg a symud gwasanaethau ar hyd continwmm ieithyddol.

Blaenoriaeth

Rhaid buddsoddi ar raddfa llawer ehangach i ddatblygu sgiliau Cymraeg y gweithlu blynyddoedd cynnar drwy gynyddu'r hyfforddiant iaith Gymraeg sy'n rhan o gyrsiau hyfforddiant a phrentisiaethau'r sector, a datblygiad proffesiynol parhaus pob gweithiwr. Er mwyn gwireddu cynnydd mewn sgiliau Cymraeg, rhaid hwyluso recriwtio a chadw staff drwy gynyddu adnoddau ehangach y sector.

Mae sylfaen gadarn eisoes yn bodoli o safbwynt ehangu sgiliau Cymraeg y gweithlu, gan gynnwys rhaglen brentisiaethau cyfrwng Cymraeg, cynllun hyfforddi Cam wrth Gam a chynllun dysgu Cymraeg Camau. Byddai **buddsoddi ymhellach yn y cynlluniau hyn yn galluogi uwchsgilio'r gweithlu a chaniatáu ehangu'r ddarpariaeth** y tu hwnt i'r sector cyfrwng Cymraeg, a thrwy'r sector cyfrwng Saesneg sy'n cynrychioli'r rhan fwyaf o'r ddarpariaeth.

laith i'w dysgu
a'i defnyddio

Mae Yusuf Yassine yn 16 mlwydd oed ac yn ddisgybl yn Ysgol Gyfun Gymraeg Glantaf. Mae'n byw yn ardal Grangetown yng Nghaerdydd ac yn aml yn mynychu Pafiliwn y Grange yno. Mae Pafiliwn y Grange yn ganolfan gymunedol yn y gornel amlddiwylliannol ac amlieithog hon o Gaerdydd sy'n darparu gofod a chartref i nifer o gymunedau a chymdeithasau amrywiol ac yn lleoliad poblogaidd ar gyfer pob math o ddigwyddiadau. Aeth Yusuf i ysgol gynradd Gymraeg hefyd ac mae'n meddwl fod siarad Cymraeg yn bwysig iawn.

Rydw i wedi bod yn ffodus i gael fy addysg i gyd drwy'r Gymraeg mor belled, ac rwy'n teimlo bod hynny wedi cynnig llawer o gyfleoedd newydd i fi na fyddwn wedi cael os nad oeddwn yn medru siarad Cymraeg. Mae'r cyfleoedd hynny, nid yn unig yn yr ysgol, ond tu allan i'r ysgol hefyd wrth gymdeithasu a sgwrsio gyda ffrindiau a gwneud ffrindiau newydd.

Rwy'n byw mewn cymuned lle mae llawer o ieithoedd yn cael eu siarad a phan oeddwn i'n iau fe wnes i ddysgu Arabeg felly mae dysgu ieithoedd a'u siarad yn rhywbeth hollol naturiol i fi.

Os ydw i'n onest dydw i ddim yn clywed llawer o Gymraeg yn cael ei siarad lle rwy'n byw, ond rwy'n bendant yn teimlo fod agweddau pobl wedi newid tuag at yr iaith. Mae ysgolion Cymraeg newydd wedi dod yn yr ardal, felly mae mwy o bobl o gefndiroedd ethnig yn cael y cyfle i ddysgu'r iaith ac yn manteisio ar hynny. Eto, mae'n rhywbeth digon naturiol erbyn hyn.

Wedi gadael yr ysgol hoffwn gael swydd ym maes gwleidyddiaeth neu falle'r gyfraith. Hoffwn i aros yng Nghymru os yn bosibl, ond os oes rhaid symud ffwrdd byddaf yn gwneud yn siŵr y byddaf yn dod yn ôl er mwyn cadw fy Nghymraeg yn fyw.

3. Addysg statudol

Mae'r mwyafrif o siaradwyr Cymraeg ifanc heddiw yn debygol o fod wedi dysgu Cymraeg drwy'r gyfundrefn addysg. Mae'n dilyn felly y bydd cyrraedd y nod o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn dibynnu, i raddau helaeth, ar lwyddiant y gyfundrefn addysg yn creu siaradwyr Cymraeg dros y degawdau nesaf.

Mae'r taflwybr i'r miliwn wedi ei gyfrifo'n bennaf ar sail cynyddu'n sylweddol y niferoedd fydd yn derbyn addysg cyfrwng Cymraeg yn ogystal â sicrhau bod cyfran llawer uwch o ddisgyblion yn gadael y gyfundrefn addysg cyfrwng Saesneg a dwyieithog yn siaradwyr Cymraeg. I gyflawni hyn bydd hefyd angen cynyddu'n sylweddol nifer yr athrawon sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg.

3.1 Prif ddatblygiadau

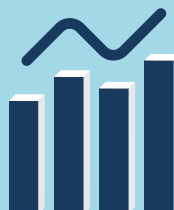
Does dim dwywaith mai cyflwyno'r **Cwricwlwm newydd i Gymru** oedd un o'r newidiadau mwyaf arwyddocaol i ysgolion dros y cyfnod adrodd. Yn sgil pasio Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021 bu ysgolion yn prysur gynllunio eu cwricwlwm ac yn paratoi i'w weithredu o fis Medi 2022 ymlaen. **Mae disgwyliad clir bod y Gymraeg yn rhan ganolog o brofiad dysgu pob disgybl yng Nghymru**, ac un o amcanion penodol cyflwyno'r cwricwlwm newydd oedd rhoi mwy o bwyslais ar addysgu a defnyddio'r Gymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg. Mae cyflwyno'r cwricwlwm newydd felly yn rhan greiddiol o'r ymdrech i sicrhau y bydd cyfran sylweddol uwch o ddisgyblion Cymru yn gadael y sector addysg yn siaradwyr Cymraeg rhugl.

Ochr yn ochr â'r gwaith o gyflwyno'r cwricwlwm mewn ysgolion, mae Cymwysterau Cymru a chyrrff dyfarnu wedi bod yn gyfrifol am **ddatblygu cymwysterau newydd**. Bydd pob cymhwyster TGAU newydd a chymwysterau a ariennir gan arian cyhoeddus ar gael yn ddwyieithog. Penderfynwyd yn ogystal ddisodli'r cymhwyster Cymraeg Ail Iaith â chymhwyster Cymraeg Craidd newydd. Y bwriad yw bod Cymraeg Craidd yn fwy heriol a phriodol i ddysgwyr yn y sector cyfrwng Saesneg, ac felly'n hwyluso proses o symud disgyblion ac ysgolion ar hyd continwrm ieithyddol **drwy gau'r bwloch rhwng cwricwlwm y Gymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg a chyfrwng Cymraeg**. Datblygiad pwysig i gefnogi ysgolion a dysgwyr yng nghyd-destun datblygu cwricwlwm a chymwysterau newydd oedd sefydlu Adnodd yn 2022, y corff sy'n gyfrifol am oruchwylio a chydlynu adnoddau addysgol. Bydd darparu adnoddau dwyieithog o safon yn hanfodol i wireddu amcanion y cwricwlwm o ran datblygu sgiliau Cymraeg disgyblion ac i alluogi mwy o ysgolion i symud ar hyd y continwrm ieithyddol.

Cerrig milltir allweddol ar y daith tuag at Ddeddf y Gymraeg ac Addysg

2015**Adolygiad Donaldson o'r cwricwlwm**

Cychwyn y gwaith pwysig o ddatblygu cwricwlwm newydd i Gymru

2017**Cyhoeddi strategaeth Cymraeg 2050**

Gosod gweledigaeth a thargedau penodol i ehangu addysg cyfrwng Cymraeg

2019**Rheoliadau Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (Cymru) 2019**

Canlyniad adolygiad yn 2017 ar sut y dylid cryfhau sail cynllunio addysg cyfrwng Cymraeg

2018**Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018**

Gosod sail ddeddfwriaethol gadarnach i sicrhau cymorth dysgu ychwanegol yn y Gymraeg

2021**Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021**

Deddf sy'n sefydlu fframwaith statudol ar gyfer y cwricwlwm newydd i Gymru

2021

Canllawiau newydd ar gategoreiddio ysgolion yn ôl y ddarpariaeth Gymraeg
Cyflwyno cyfundrefn newydd ar gyfer diffinio ysgolion cyfrwng Cymraeg a dwyieithog

2022**Cyhoeddi Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg**

Cynllun 10-mlynedd ar gyfer datblygu gweithlu addysg cynyddol ddwyieithog

2022**Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn addysg awdurdodau lleol yn dod i rym**

Cynlluniau 10-mlynedd yr awdurdodau lleol yn cael eu cyhoeddi a'u rhoi ar waith

2025**Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn derbyn cydsyniad Brenhinol**

Datblygiad hanesyddol y gellir ei ystyried yn benllanw i ddegawd o ddatblygiadau arwyddocaol ym maes y Gymraeg ac addysg

Yn ogystal â delio â gofynion datblygu cwricwlwm newydd, mae ysgolion hefyd wedi gorfod ymateb i'r newidiadau sylweddol i ddarpariaeth Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) yn rhan o **weithredu Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018**. Datblygiad hynod arwyddocaol yn y cyd-destun hwn oedd penodi arweinydd cenedlaethol ar gyfer cefnogi darpariaeth dysgu ychwanegol drwy gyfrwng y Gymraeg. Ers penodi'r arweinydd yn 2022 mae camau sylweddol wedi'u cymryd i ddatblygu mwy o adnoddau a chefnogaeth ADY drwy gyfrwng y Gymraeg.

Un o gonglfeini strategaeth *Cymraeg 2050* Llywodraeth Cymru yw cynyddu'n sylweddol ganran disgyblion Cymru sy'n derbyn addysg drwy gyfrwng y Gymraeg. Er bod cyfundrefn y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (CSCA) wedi bodoli ers tro, gwelwyd shifft polisi arwyddocaol yn 2019 wrth i Lywodraeth Cymru gyflwyno **Rheoliadau Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (Cymru) 2019**. Roedd cyflwyno'r rheoliadau newydd yn golygu symud at gyfundrefn cynllunio llawer mwy uchelgeisiol. Y disgwyliad oedd bod awdurdodau lleol yn mynd ati i ehangu addysg cyfrwng Cymraeg mewn modd rhagweithiol, a thrwy hynny gyfrannu yn uniongyrchol at gyflawni rhai o brif dargedau addysg *Cymraeg 2050*. Yn **2022 cyhoeddwyd cynlluniau strategol cyntaf yr awdurdodau lleol dan y gyfundrefn newydd**. Golyga hyn fod pob awdurdod lleol bellach yn gweithredu cynlluniau deng mlynedd sy'n cynnwys targedau ac ymrwymadau pendant i ehangu addysg cyfrwng Cymraeg.

Ochr yn ochr â chyflwyno'r rheoliadau newydd, datblygiad arwyddocaol arall oedd penderfyniad Llywodraeth Cymru i **ddiwygio'r canllawiau ar gyfer categorïddio ysgolion yn ôl y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg**. Prif bwrpas diwygio'r canllawiau oedd symleiddio'r categorïau ieithyddol, gan sicrhau gwell eglurder i rieni a disgyblion, a chreu hefyd gyfundrefn oedd yn hwyluso proses o symud ysgolion yn raddol ar hyd continwrm ieithyddol.

Nid oes amheuaeth bod ehangu'r gweithlu addysg cyfrwng Cymraeg yn **un o'r materion mwyaf allweddol i lwyddiant gweledigaeth Cymraeg 2050**. Un o gasgliadau'r adroddiad 5-mlynedd diwethaf oedd bod angen rhoi strategaeth genedlaethol ar waith i ddatblygu gweithlu addysg cynyddol ddwyieithog. Ymatebodd y Llywodraeth yn gadarnhaol i'r argymhellion drwy gyhoeddi **Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg yn 2022**. Mae'r cynllun yn nodi'r camau y bydd y Llywodraeth a'i phartneriaid yn eu cymryd dros ddeng mlynedd i gynyddu'r niferoedd o athrawon a'r cynorthwywyr sy'n gallu gweithio drwy gyfrwng y Gymraeg, ac i addysgu'r Gymraeg.

Yn rhan o'r cytundeb cydweithio rhwng Llafur a Phlaid Cymru yn 2021 ymrwymwyd i gyflwyno Bil y Gymraeg ac Addysg yn ystod oes y Senedd. Roedd pasio **Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025** yn ddatblygiad hynod arwyddocaol, a gellid ei ystyried yn benllanw'r datblygiadau sylweddol sydd wedi digwydd o safbwynt cyfundrefn cynllunio addysg Gymraeg dros y degawd diwethaf. Mae prif ddarpariaethau'r Ddeddf yn cynnwys:

- **rhoi sail statudol** i dargedau *Cymraeg 2050*
- **diffinio categorïau ieithyddol** ysgolion mewn rheoliadau

- dyletswydd ar Weinidogion Cymru i gyhoeddi **Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg**
- dyletswydd ar ysgolion i lunio a chyhoeddi **cynlluniau cyflawni addysg Gymraeg**
- creu **cadwyn cynllunio ac atebolrwydd cadarn** rhwng targedau *Cymraeg 2050*, Fframwaith Cenedlaethol Gweinidogion Cymru, cynlluniau strategol ar lefel awdurdod lleol, a chynlluniau cyflawni ysgolion
- datblygu **cod i ddisgrifio gallu yn y Gymraeg** yn sylfaen i'r broses o ddiffinio categorïau ieithyddol ysgolion, ac i gefnogi cynllunio strategol ar lefel genedlaethol, awdurdod lleol, ac ysgol
- **sefydlu Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol** fydd â chyfrifoldeb dros gefnogi pobl i ddysgu'r Gymraeg drwy'r gyfundrefn addysg a chydol oes.

Mae'r hyn sy'n cael ei gynnig yn y Ddeddf yn sylweddol, ac yn ymateb i nifer o ddiffygion y gyfundrefn cynllunio bresennol. **Teg dweud bod y Ddeddf yn cynrychioli trobwynt hanesyddol yn natblygiad polisi addysg ac iaith Gymraeg y Llywodraeth.** Am y tro cyntaf, mae rhai o dargedau ac ymrwymadau pwysicaf strategaeth iaith y Llywodraeth wedi'u gosod mewn deddfwriaeth.

3.2 Y dystiolaeth

Er y gwelwyd datblygiadau sylweddol mewn polisi a deddfwriaeth dros y pum mlynedd diwethaf, nid yw'r dystiolaeth ystadegol yn dangos cynnydd mor amlwg dros yr un cyfnod.

Mae prif dargedau addysg *Cymraeg 2050* yn seiliedig ar nifer a chanran y disgyblion 7 oed sy'n cael eu hasesu a'u dysgu yn y Gymraeg fel iaith gyntaf. Fel y gwelir yn Nhabl 2, mae'r ganran wedi codi yn raddol dros y pum mlynedd diwethaf, ond mae'r cynnydd yn llawer arafach na'r hyn a ragwelir yn nhargedau *Cymraeg 2050*.

Tabl 2: Nifer a chanran y disgyblion ym mlwyddyn 2 (7 oed) sy'n cael eu hasesu yn y Gymraeg fel iaith gyntaf neu sy'n dysgu Cymraeg fel iaith gyntaf

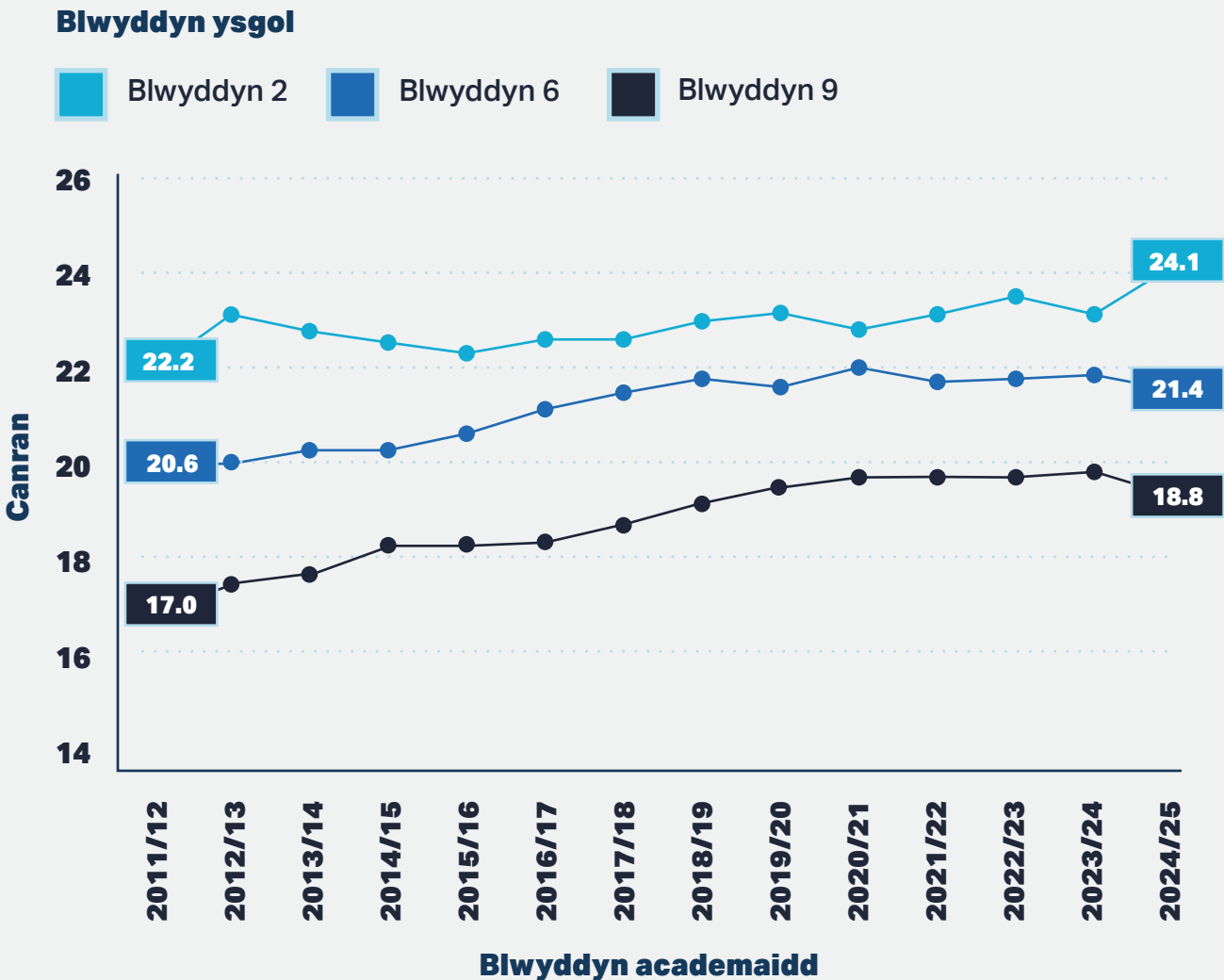
	Gwaelodlin 2015/16	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25	Targedau		
							2021	2031	2050
Nifer	7,760	7,700	7,835	7,960	7,660	7,870			
Carfan	34,765	33,750	33,895	33,960	33,090	32,700			
Canran	22.3%	22.8%	23.1%	23.4%	23.2%	24.1%	24%	30%	40%

(Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion)

O edrych ar y data dros gyfnod hirach, gwelir mai cynnydd o 1.9 pwynt canran sydd wedi bod yng nghanran y disgyblion sy'n astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf ym mlwyddyn 2 dros y 15 mlynedd diwethaf.

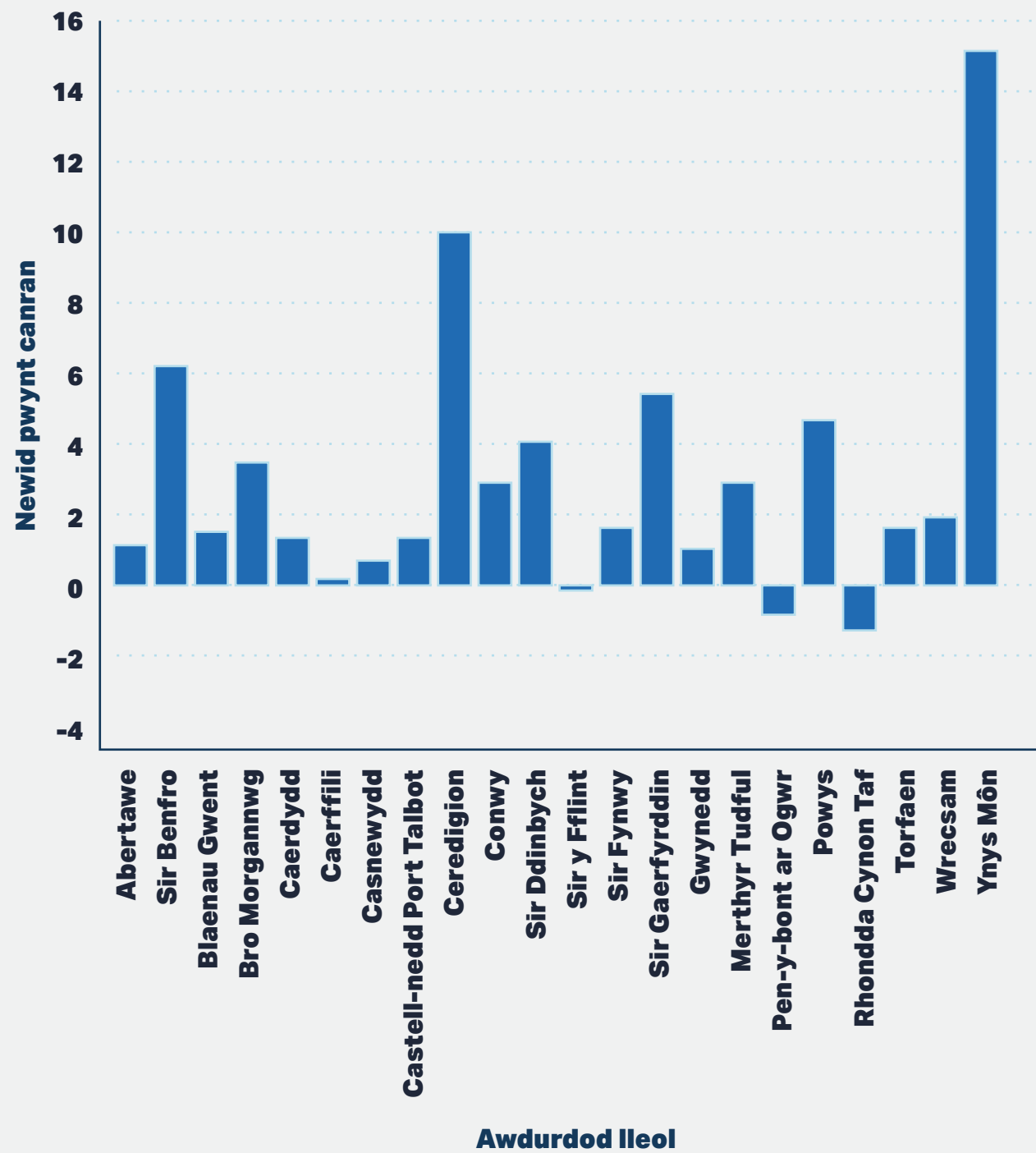
Fel y gwelir yn Siart 8 mae'r ganran sy'n dysgu Cymraeg fel iaith gyntaf ym mlwyddyn 9 (diwedd Cyfnod Allweddol 3) yn gyson is na'r ganran sy'n dysgu Cymraeg fel iaith gyntaf ym mlwyddyn 6 (diwedd Cyfnod Allweddol 2) dair blynedd ynghynt.

Siart 8: Canran y disgyblion ym mlwyddyn 2, 6 a 9 sy'n cael eu hasesu neu eu dysgu yn y Gymraeg fel iaith gyntaf

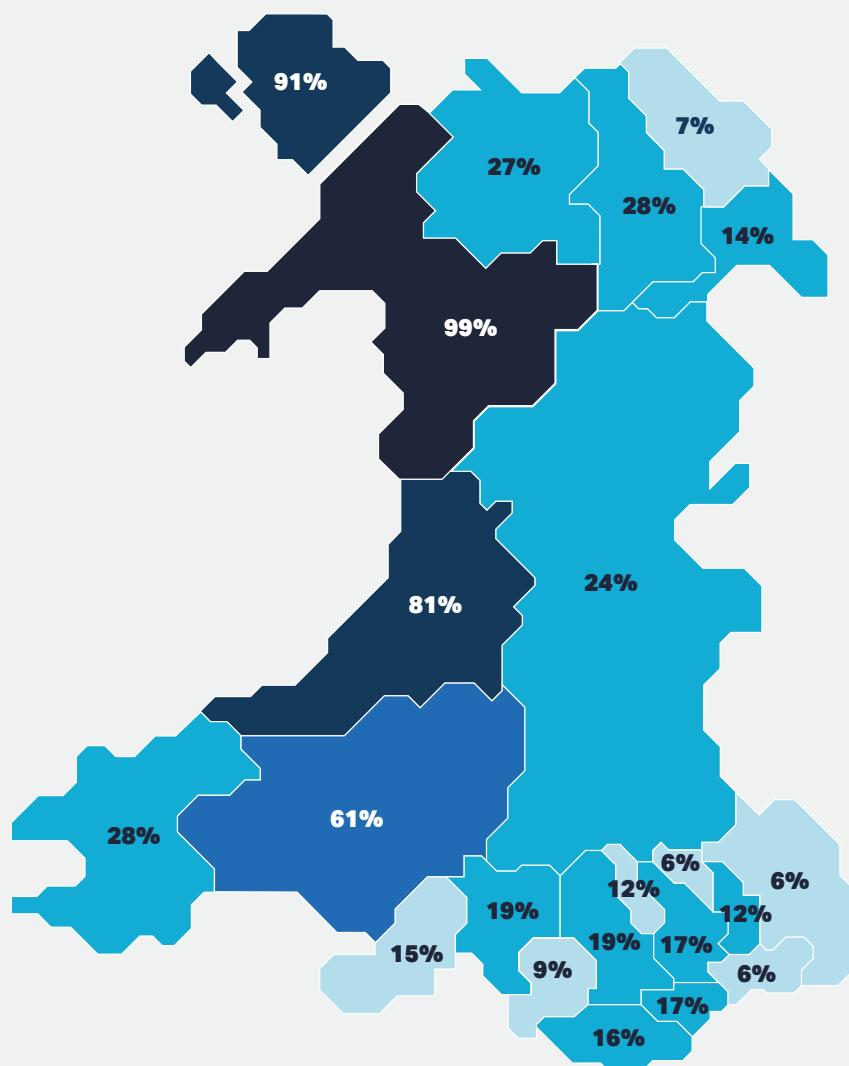
Yn 2021/22 roedd 21.6% o ddisgyblion blwyddyn 6 yn dysgu'r Gymraeg fel iaith gyntaf. Dair blynedd yn ddiweddarach, dim ond 18.8% o'r un garfan o ddisgyblion oedd yn astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf. Mae hyn yn amlygu'r ffaith bod dilyniant ieithyddol yn parhau'n broblem o fewn addysg cyfrwng Cymraeg, yn enwedig wrth i ddisgyblion drosglwyddo o'r sector cynradd i'r sector uwchradd.

Siart 9: Gwahaniaeth yng nghanran y disgyblion blwyddyn 2 sy'n astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf rhwng 2011/12 a 2024/25, yn ôl awdurdod lleol

(Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blyneddol ar Lefel Disgyblion)

Map 1: Canran y disgyblion blwyddyn 2 sy'n astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf yn 2024/25, yn ôl awdurdod lleol

(Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blyneddol ar Lefel Disgyblion)

Mae mwyafrif awdurdodau lleol Cymru wedi gweld cynnydd yng nghanran y disgyblion blwyddyn 2 sy'n cael eu hasesu drwy gyfrwng y Gymraeg. Serch hyn, gwelir bod y cynnydd ers 2011/12 yn gymharol fychan yn nifer o'r awdurdodau lleol, yn enwedig o ystyried y math o gynnydd y byddai ei angen dros y pum mlynedd nesaf i gyrraedd targedau uchelgeisiol *Cymraeg 2050*.

Yn 2023/24 roedd 17.1% o ddisgyblion Cymru yn mynychu ysgolion cyfrwng Cymraeg, sy'n uwch na'r ffigwr o 16.6% yn 2019/20, 15.9% yn 2014/15, ac 16.3% yn 2009/10. Yn 2023/24 roedd 23.2% o ddisgyblion Cymru yn mynychu ysgolion cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog.²² Mae hyn ychydig yn is na'r ffigwr o 23.4% ar gyfer 2019/20, ac ychydig yn uwch na'r ffigwr o 22.7% ar gyfer 2014/15 a 22.5% ar gyfer 2009/10.

Mae canran y disgyblion sy'n astudio Cymraeg iaith gyntaf fel pwnc TGAU wedi aros yn gymharol gyson dros y pum mlynedd diwethaf. Er bod canran y disgyblion sy'n sefyll Cymraeg Ail iaith wedi cynyddu'n sylweddol dros y degawd diwethaf, a hynny'n bennaf oherwydd penderfyniad Llywodraeth Cymru i ddileu'r cwrs byr TGAU Cymraeg Ail iaith o haf 2018 ymlaen, mae'r ganran

²² Mae'r data hwn yn cyfuno niferoedd sy'n mynychu ysgolion cynradd, canol ac uwchradd yng Nghymru. Mae ysgolion dwyieithog yn cyfeirio at ysgolion dwy ffrwd a thrawsnewidiol yn y sector cynradd, ac yn cyfeirio at ysgolion categori dwyieithog AB, BB, CB a CH ar gyfer ysgolion canol ac uwchradd. Nid oes modd cymharu data ar gyfer 2024/25 gan fod y gyfundrefn categoreiddio ysgolion yn ôl darpariaeth cyfrwng Cymraeg wedi newid.

hon wedi gostwng dros y pum mlynedd diwethaf. Mae'r ganran o ddisgyblion Cymru sydd ddim yn cofrestru ar gyfer arholiad TGAU yn y Gymraeg wedi cynyddu'n raddol yn ystod yr un cyfnod, o 13.70% yn 2019/20, i 19.60% yn 2023/24.

16.3% → 17.1%

Rhwng 2009/10 a 2023/24 gwelwyd cynnydd o 0.8 pwynt canran yng nghyfran disgyblion Cymru oedd mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.

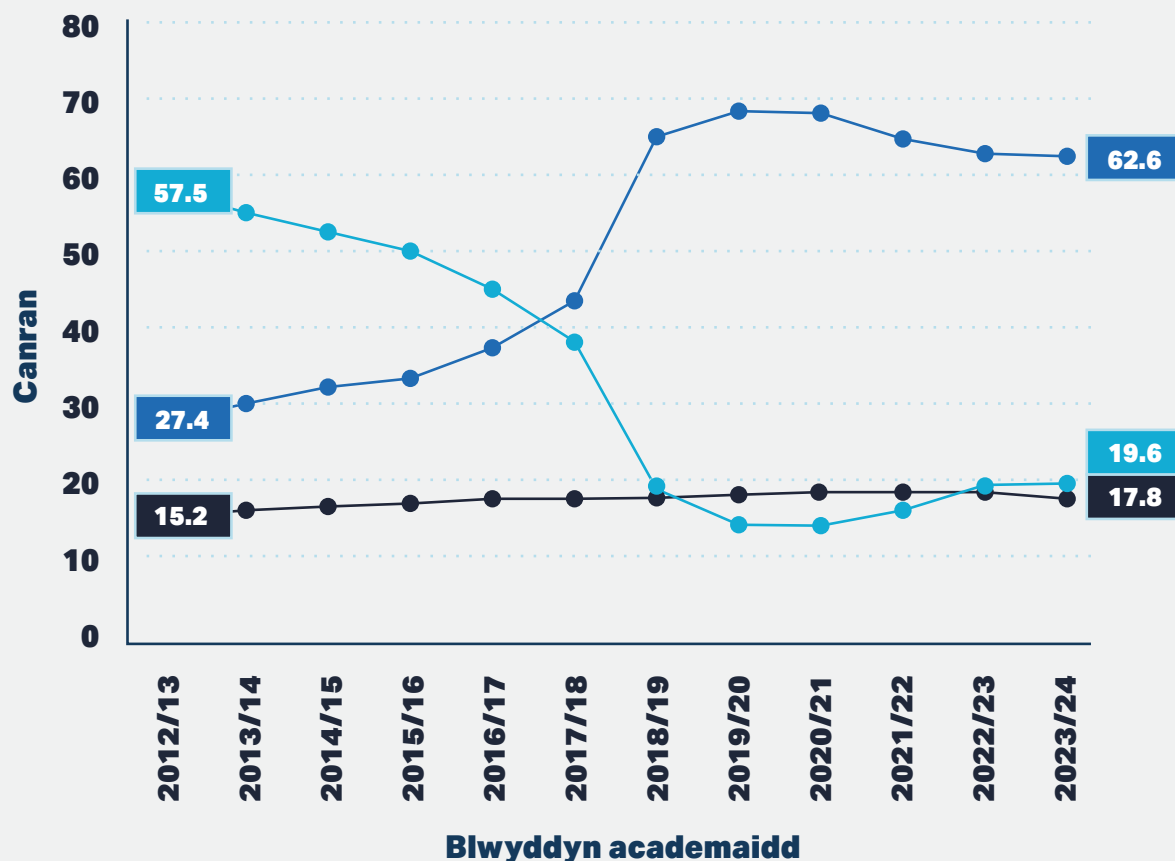
22.5% → 23.2%

Rhwng 2009/10 a 2023/24 gwelwyd cynnydd o 0.7 pwynt canran yng nghyfran disgyblion Cymru oedd mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog.

Siart 10: Canran y dysgwyr blwyddyn 11 sydd wedi'u cofrestru ar gyfer TGAU Cymraeg (iaith gyntaf neu ail iaith)

Statws cofrestru

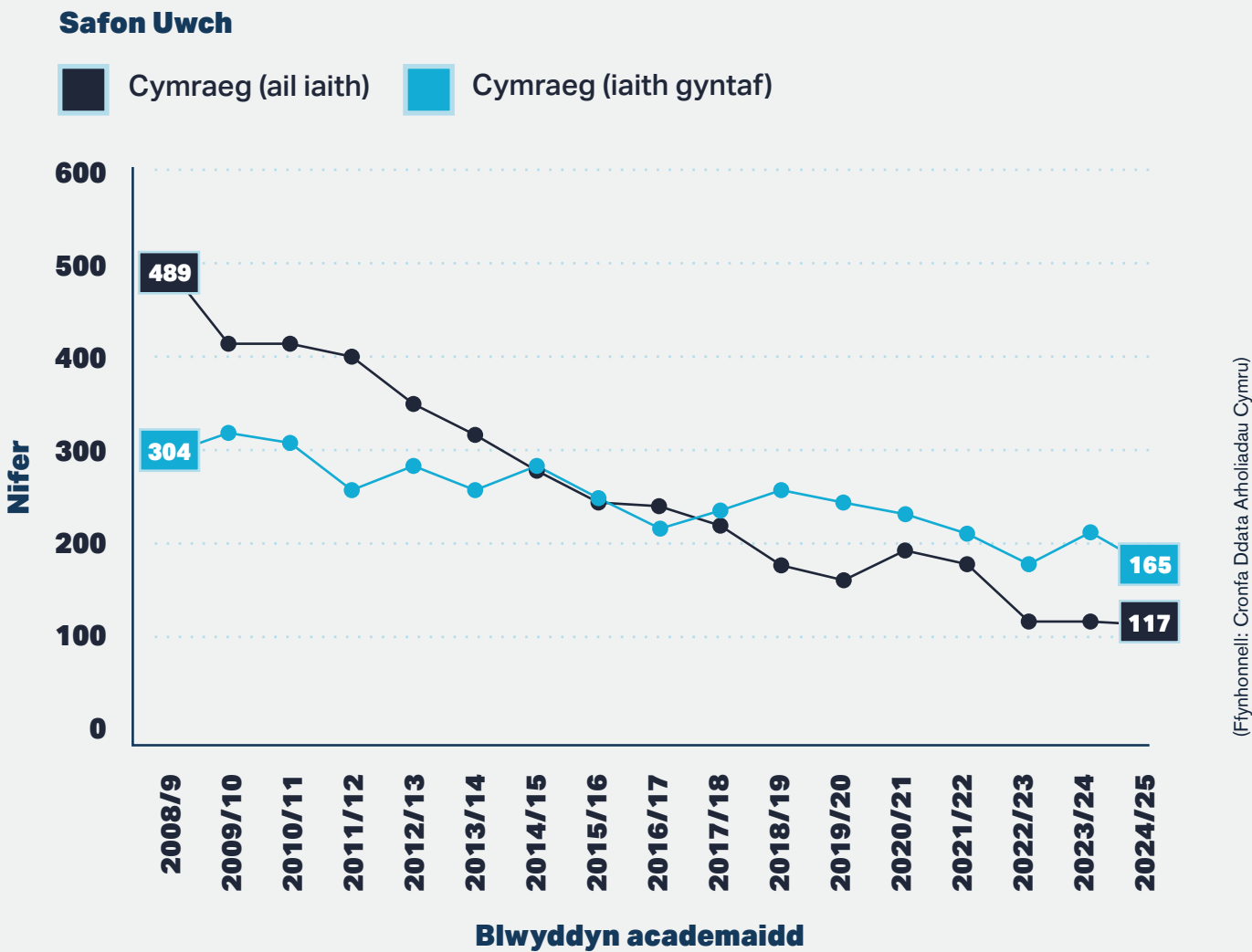
- Heb gofrestru ar gyfer TGAU yn y Gymraeg
- Cymraeg (ail iaith)
- Cymraeg (iaith gyntaf)

(Fynhonnell: Cronfa Ddata Arholiadau Cymru)

Dros y 15 mlynedd diwethaf mae gostyngiad sylweddol wedi bod yn nifer y dysgwyr sy'n dewis astudio Safon Uwch Cymraeg a Safon Uwch Cymraeg Ail iaith.

Siart 11: Nifer yr ymgeisiadau ar gyfer Safon Uwch Cymraeg a Safon Uwch Cymraeg Ail iaith (disgyblion 17 oed yn unig)

Fel y dengys Siart 11, yn 2008/9 roedd 304 o ddysgwyr yn astudio Safon Uwch Cymraeg a 489 yn astudio Safon Uwch Cymraeg Ail iaith. Erbyn 2024/25 roedd y ffigyrau wedi gostwng i 165 yn astudio Cymraeg a 117 yn astudio Cymraeg Ail iaith. Yn ôl data CBAC, rhwng 2015/16 a 2023/24 gostyngodd nifer y canolfannau a gofrestrodd ymgeiswyr ar gyfer Safon Uwch Cymraeg o 48 i 45. Yn ystod yr un cyfnod, gostyngodd nifer y canolfannau a gofrestrodd ymgeiswyr ar gyfer Safon Uwch Cymraeg Ail iaith o 71 i 55.²³

²³ CBAC, Archif Ystadegau Canlyniadau (cyrchwyd Rhagfyr 2025).

Un o'r ffactorau pwysicaf i sicrhau twf addysg Gymraeg yw gwneud yn siŵr bod mwy o athrawon yn gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae strategaeth *Cymraeg 2050* yn cynnwys targedau penodol o ran niferoedd yr athrawon y bydd eu hangen ar gyfer y sector cyfrwng Cymraeg i gyrraedd targedau twf addysg cyfrwng Cymraeg. Fel y dengys Tabl 3, mae'r niferoedd sy'n addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector cynradd wedi aros yn weddol gyson dros y degawd diwethaf. Yn ystod yr un cyfnod mae'r niferoedd sy'n addysgu yn y sector uwchradd wedi cynyddu'n raddol. Er hyn, mae'r niferoedd yn sylweddol is na'r targedau sydd wedi'u gosod.

Tabl 3: Niferoedd sy'n addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgolion cynradd ac uwchradd²⁴

	Gwaelodlin 2015/16	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	Targedau		
						2021	2031	2050
Cynradd	2,875	2,871	2,884	2,874	2,792	3,100	3,900	5,200
Uwchradd	2,292	2,395	2,499	2,555	2,549	2,800	4,100	5,400

(Ffynhonnell: Data'r Cyfrifiad Ysgolion Blyneddol ar Lefel Disgyblion)

Wrth edrych ar nifer y myfyrwyr ar gyrsiau Addysg Gychwynnol Athrawon sy'n hyfforddi i addysgu yn y Gymraeg yn Nhabl 4, gwelir bod y niferoedd yn amrywio o un flwyddyn i'r llall. Er hyn, ymddengys bod y niferoedd sy'n astudio i addysgu yn y sector cynradd wedi cynyddu dros y cyfnod adrodd ond nad yw'r niferoedd sy'n astudio i addysgu yn y sector uwchradd wedi cynyddu'n sylweddol.

Ers 2020 mae cyrsiau Tystysgrif Addysg i Raddedigion (TAR) newydd rhan-amser ac ar sail cyflogaeth wedi'u darparu gan y Brifysgol Agored ar gyfer addysgu mewn ysgolion cynradd ac uwchradd mewn rhai pynciau penodol. Yn 2023/24, er enghraifft, roedd 10 o fyfyrwyr wedi cofrestru ar gyfer y TAR rhan-amser cyfrwng Cymraeg, pob un yn y sector cynradd. Yn yr un flwyddyn roedd 10 o gofrestriadau cyfrwng Cymraeg ar gyfer y TAR ar sail cyflogaeth yn y sector cynradd, ac 20 ar gyfer y sector uwchradd.

²⁴ Mae'r ffigurau ar gyfer ysgolion uwchradd yn cynnwys athrawon sy'n addysgu'r Gymraeg fel pwnc yn ogystal ag athrawon sy'n addysgu pynciau eraill drwy gyfrwng y Gymraeg.

Tabl 4: Nifer y myfyrwyr blwyddyn gyntaf ar gyrsiau AGA yng Nghymru sy'n hyfforddi i addysgu yn y Gymraeg, yn ôl lefel yr ysgol a blwyddyn

	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Hyfforddi i addysgu drwy'r Gymraeg yn y sector cynradd	150	145	110	95	145	190	210
Hyfforddi i addysgu drwy'r Gymraeg yn y sector uwchradd	95	90	100	75	90	145	110
Cyfanswm sy'n hyfforddi drwy gyfrwng y Gymraeg	245	235	210	175	235	355	325
Cyfanswm sy'n hyfforddi ar gyrsiau AGA	1,310	1,245	1,200	1,065	1,080	1,680	1,610

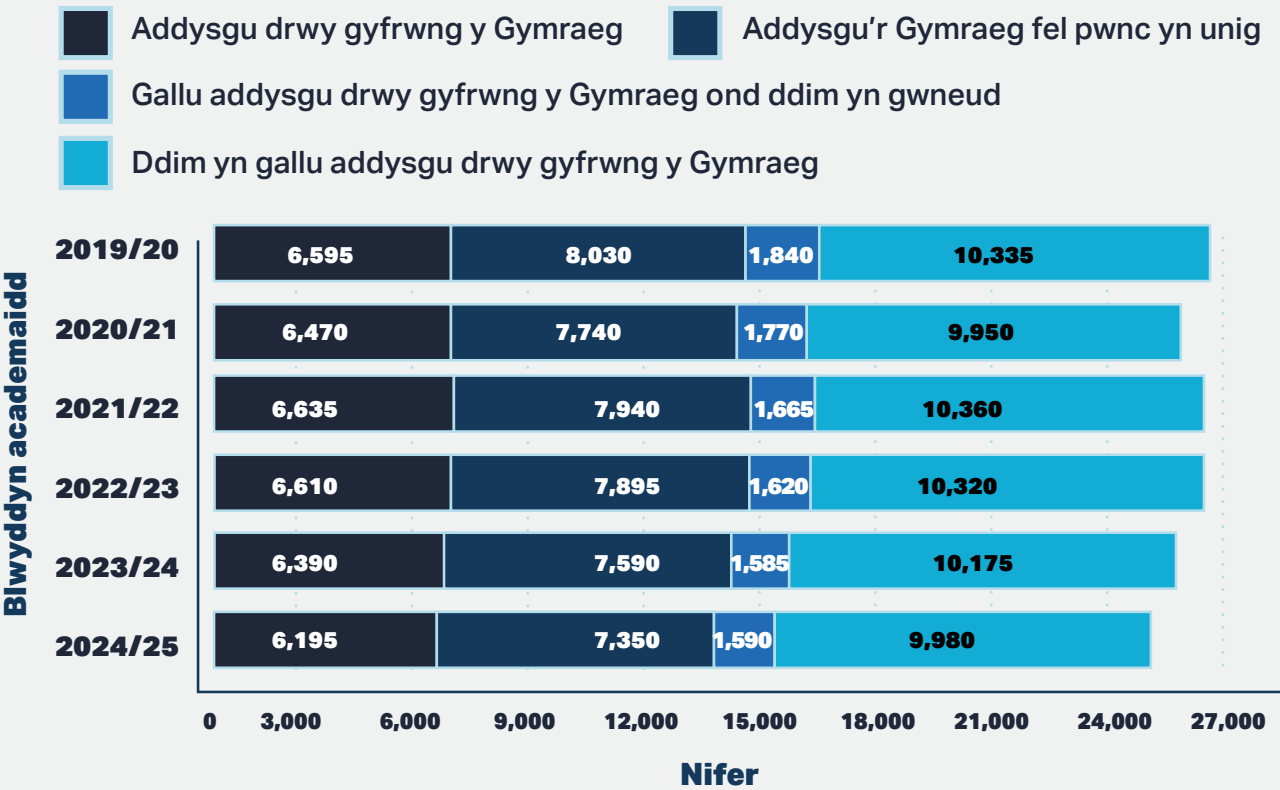
(Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr Addysg Uwch, yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch)

Yn rhan o weithredu Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi dadansoddiad data manwl i geisio rhagweld nifer yr athrawon y bydd eu hangen i addysgu'r Gymraeg neu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg i gyflawni targedau *Cymraeg 2050*.²⁵ Mae'r dadansoddiad yn ystyried nifer o ffactorau gwahanol gan gynnwys y niferoedd sy'n addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg ar hyn o bryd, y niferoedd sy'n hyfforddi i ddod yn athrawon yn flynyddol, a'r niferoedd sy'n gadael y proffesiwn yn flynyddol.

Daw'r dadansoddiad hwn i'r casgliad **bod angen 225 o athrawon uwchradd ychwanegol bob blwyddyn i'r rhai sy'n dod drwy AGA a dulliau recriwtio eraill ar hyn o bryd. Ar gyfer y sector cynradd mae angen 153 o athrawon ychwanegol bob blwyddyn.** Dim ond un rhan o'r her yw sicrhau digon o athrawon ar gyfer y sector cyfrwng Cymraeg, a bydd cyflawni targedau *Cymraeg 2050* a gweledigaeth Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 hefyd yn gofyn am gynyddu'n sylweddol nifer yr athrawon sy'n gallu addysgu'n ddwyieithog ym mhob ysgol. Mae'r Cyfrifiad Blynyddol o'r Gweithlu Ysgolion yn dangos nad yw'r nifer o athrawon sy'n nodi eu bod yn gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg wedi newid llawer ers 2019/20.

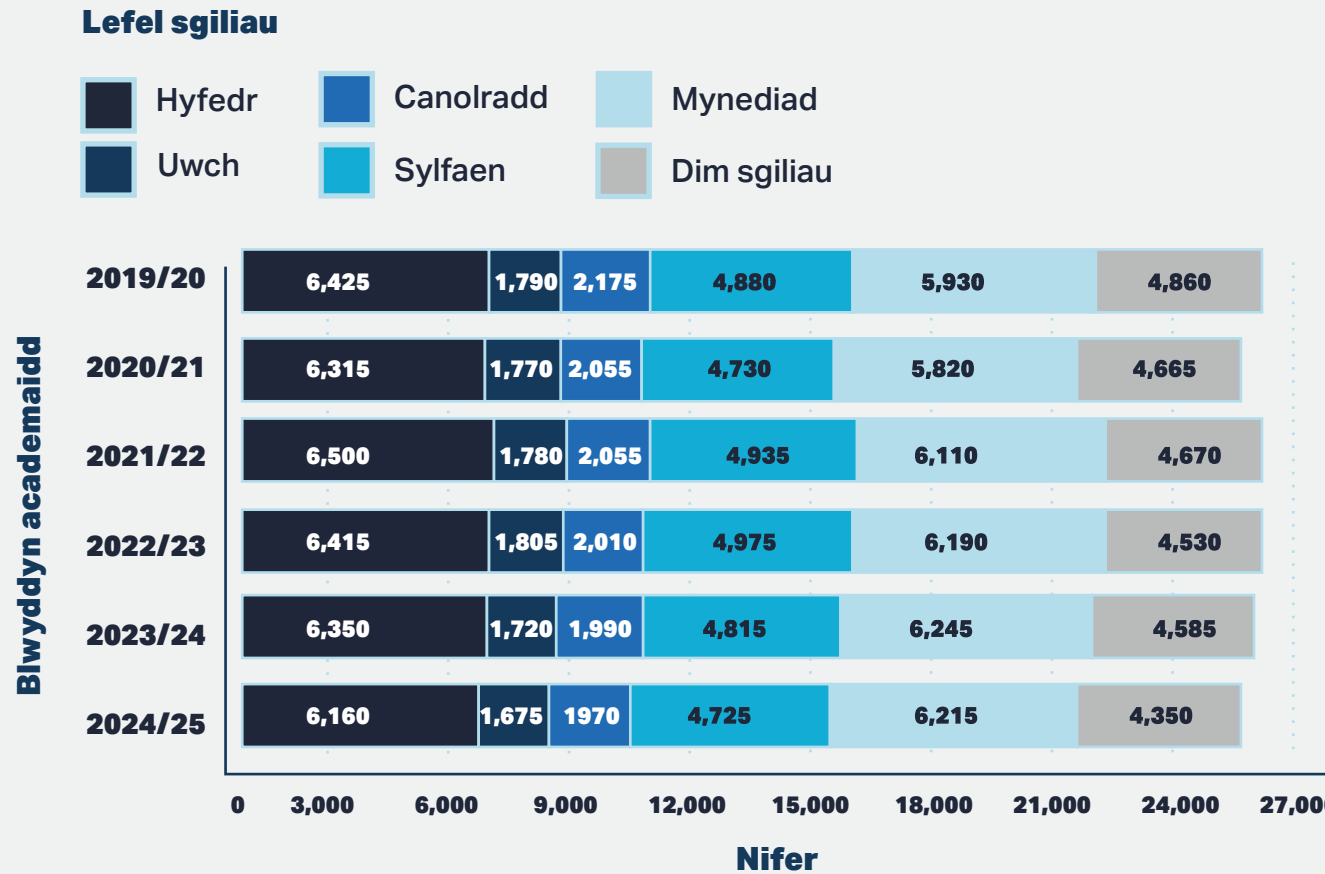
²⁵ Llywodraeth Cymru, *Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg: dadansoddiad data - Diweddariad 2024*.

Siart 12: Nifer yr athrawon sy'n addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg

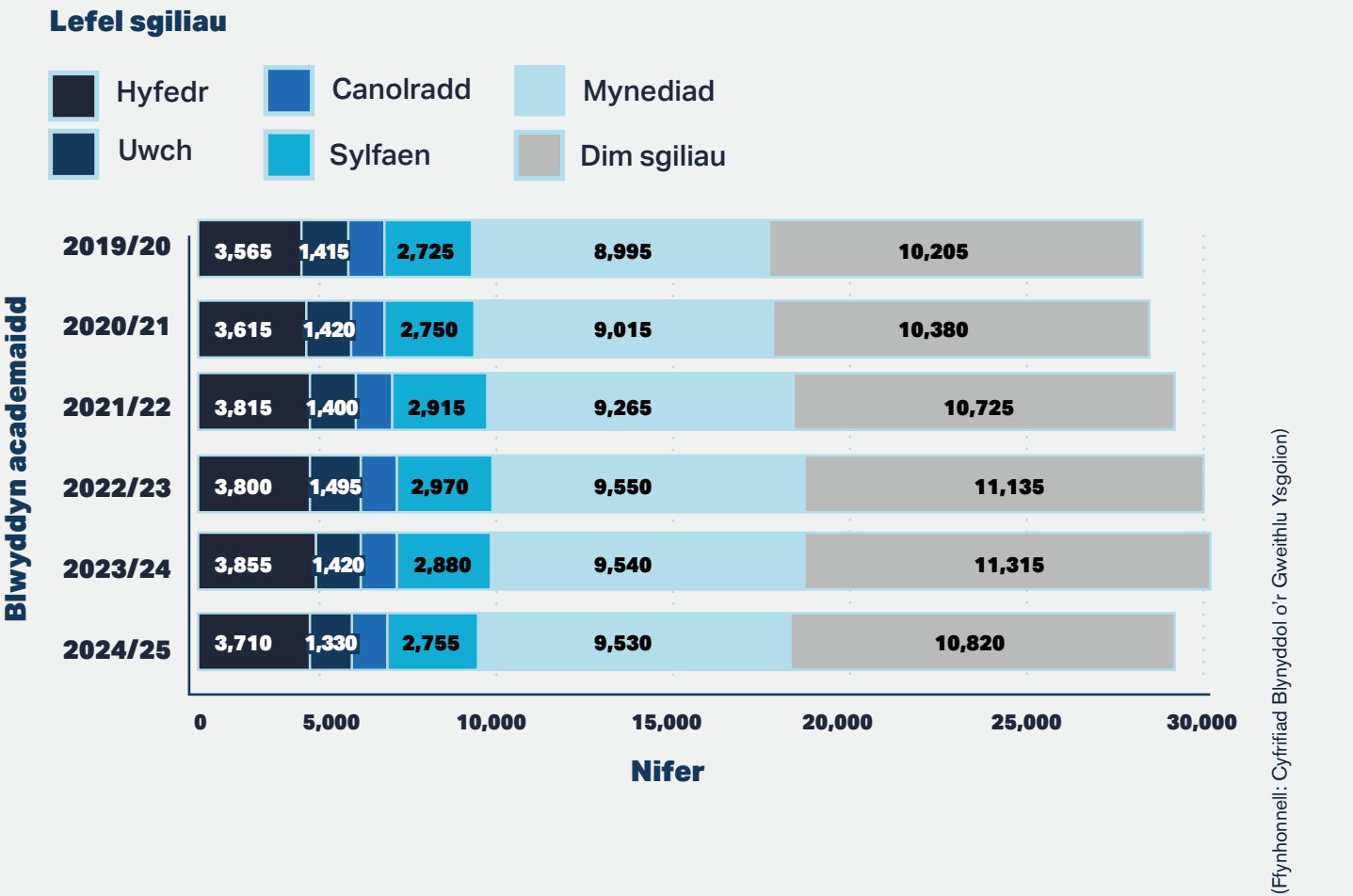
Mae'r cyfrifiad blynyddol hefyd yn dangos nad yw profil sgiliau iaith Gymraeg athrawon a staff cymorth yng Nghymru wedi newid llawer ers 2019/20.

Siart 13: Gallu athrawon yn y Gymraeg

Un peth sy'n amlwg o gymharu proffil sgiliau iaith athrawon a staff cymorth yw bod canran lawer uwch o staff cymorth yn nodi nad oes ganddynt unrhyw sgiliau Cymraeg; ac o blith y rhai sy'n nodi bod ganddynt sgiliau Cymraeg, bod canran uwch ohonynt ar lefelau is. Er enghraifft, yn 2024/25 roedd 25% o athrawon yn nodi eu bod yn hyfedr yn y Gymraeg, tra mai 12% oedd y ffigwr ar gyfer staff cymorth.

Siart 14: Gallu staff cymorth yn y Gymraeg

3.3 Blaenoriaethau a chyfleoedd i gryfhau sefyllfa'r Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf

Wrth ddadansoddi ystadegau'r pum mlynedd diwethaf, nid oes tystiolaeth amlwg o gynnydd yn erbyn deilliannau pwysicaf strategaeth *Cymraeg 2050*. Er bod y ganran sy'n derbyn addysg cyfrwng Cymraeg yn mynd i'r cyfeiriad cywir, **araf iawn fu'r cynnydd dros y pymtheg mlynedd diwethaf**.

Mae'r ystadegau ynghylch niferoedd sy'n astudio'r Gymraeg fel pwnc safon uwch yn destun pryder sylweddol, ac yn yr un modd, mae'n amlwg bod **cynyddu nifer yr athrawon sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn her fawr**.

Y neges syml felly yw bod angen **gweld newid sylweddol, a hynny ar fyrder, os am sicrhau ein bod ar y trywydd cywir i gyflawni targedau hirdymor *Cymraeg 2050***.

Er hyn, mae'n bwysig nodi nad yw data'r pum mlynedd diwethaf wir yn adlewyrchiad o ddatblygiad polisi yn ystod yr un cyfnod. Mae'r pum mlynedd diwethaf wedi bod yn gyfnod o ddiwygio sylweddol ym maes addysg yng Nghymru. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno ystod o bolisiau a deddfwriaeth sylweddol i gefnogi'r Gymraeg. Drwy gyflwyno Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 **mae'r Llywodraeth wedi gosod gweledigaeth a chyfeiriad hynod uchelgeisiol a diamwys i'r sector addysg yng Nghymru**. Mae'r Ddeddf hefyd yn gosod llwybr clir a mecanweithiau deddfwriaethol pwerus er mwyn cyflawni rhai o dargedau pwysicaf strategaeth iaith y Llywodraeth. O'r safbwynt hwn mae sefyllfa'r Gymraeg heddiw yn llawer cryfach nag ydoedd bum mlynedd yn ôl.

Mae rheswm felly i fod yn obeithiol, ac i edrych ar y pum mlynedd nesaf fel cyfnod a allasai arwain at dwf sylweddol yn y niferoedd fydd yn gadael yr ysgol yn siaradwyr Cymraeg hyderus. Mae'n gyfnod cyffrous iawn yn hanes addysg Cymru lle bydd deddfwriaeth a pholisi hynod arwyddocaol yn gwreiddio, gan gynnig cyfleoedd arbennig i ddisgyblion ac addysgwyr y dyfodol. Er mwyn sicrhau llwyddiant y rhaglen bolisi arloesol hon, mae angen sicrhau bod **polisi a deddfwriaeth feiddgar yn arwain at weithredu dwys ac effeithiol ar draws y sector addysg**.

Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod gweledigaeth a chyfeiriad polisi clir i'r sector cyfan. Does dim amheuaeth y bydd **angen i awdurdodau lleol ac ysgolion, fel y rhai sydd â'r prif gyfrifoldeb dros weithredu gweledigaeth y Llywodraeth, ymateb i'r her sydd wedi'i gosod**. Dros y cyfnod nesaf bydd angen felly i bob awdurdod lleol a phob ysgol yng Nghymru gymryd cyfrifoldeb llawn dros weithredu yn unol â gweledigaeth ac egwyddorion Deddf y Gymraeg ac Addysg.

Wrth reswm, bydd gallu awdurdodau lleol ac ysgolion i weithredu yn dibynnu ar gefnogaeth y sector addysg yn ei gyfanrwydd. Bydd angen cyllid digonol, cymwysterau addas, adnoddau priodol, a chefnogaeth i athrawon a staff cymorth. Y mater pwysicaf oll, fodd bynnag, fydd sicrhau gweithlu addysg cynyddol ddwyieithog. Heb hyn, mae'n anrffod na fydd modd i awdurdodau lleol nac ysgolion weithredu i wireddu gweledigaeth y Llywodraeth.

Mae angen i Lywodraeth Cymru felly arwain y gwaith o **sicrhau bod cynnydd sylweddol yn nifer yr athrawon fydd yn gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn y dyfodol**. Nid yw nifer y siaradwyr Cymraeg presennol, na'r nifer o siaradwyr Cymraeg sy'n deillio o'r gyfundrefn addysg gyfredol, yn debygol o arwain at ddigon o athrawon a staff cymorth er mwyn cyflawni amcanion Deddf y Gymraeg ac Addysg. Heb ymyrraeth sylweddol, y tebygolrwydd yw y gwelwn ni gylch

diddiwedd lle bydd prinder athrawon cyfrwng Cymraeg yn rhwystr parhaus i sicrhau cynnydd yn nifer yr unigolion sy'n gadael yr ysgol yn medru siarad a defnyddio'r Gymraeg.

Blaenoriaeth

Rhaid mynd i'r afael yn uchelgeisiol ac ar fyrder â'r her o greu gweithlu addysg cynyddol ddwyieithog. Mae angen ymyrraeth gadarn gan Lywodraeth Cymru i gynyddu nifer y dysgwyr sy'n gadael yr ysgol yn siarad Cymraeg yn hyderus. Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu fframwaith hyfforddiant iaith Gymraeg yn rhan orfodol o hyfforddi, sefydlu a datblygu proffesiynol pob athro.

Mae sefydlu'r Athrofa fel rhan o weithredu Deddf y Gymraeg ac Addysg yn ddatblygiad hollbwysig o safbwynt datblygu cwricwlwm a hyfforddiant iaith Gymraeg i athrawon. Bydd yn gyfle amlwg i adeiladu ar **Raglen Genedlaethol Dysgu Cymraeg y Gweithlu Addysg** sydd o dan arweiniad y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol ar hyn o bryd. Mae'r rhaglen yn cynnig hyfforddiant amrywiol a hyblyg i athrawon a chymorthyddion dosbarth ac yn cynnwys cyrsiau sabothol a lleoli tiwtoriaid mewn ysgolion sydd wedi ymrwymo i newid categori iaith. Er mwyn grymuso gwaith yr Athrofa maes o law bydd angen **sefydlu ac ehangu'r rhaglen hyfforddi hon fel ei bod yn rhan greiddiol o hyfforddi a datblygu athrawon yng Nghymru.** I

gyflawni hyn bydd angen adolygu'r ddeddfwriaeth sy'n sail i addysg gychwynnol athrawon a'r broses o gymhwyso a sefydlu fel athro, ynghyd â'r ddeddfwriaeth sy'n ymwneud ag amodau a safonau proffesiynol athrawon. Bydd hefyd angen sicrhau bod y Fframwaith Cenedlaethol fydd yn cael ei ddatblygu yn rhan o weithredu Deddf y Gymraeg ac Addysg yn cynnwys darpariaethau addas ynghylch datblygu gweithlu addysg cynyddol ddwyieithog, ac yn amlinellu rôl allweddol awdurdodau lleol ac ysgolion yn y cyd-destun hwn.

Byddai sefydlu'r fframwaith yn cynnig cyfle i ddatblygu trefniadau monitro ac atebolrwydd cadarn, ac yn cynnig eglurder ynghylch cyfraniad partneriaid allweddol gan gynnwys darparwyr AGA, awdurdodau lleol, ysgolion, y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, Medr, Cyngor y Gweithlu Addysg, Dysgu, a'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol.

Dyma'r camau angenrheidiol fydd eu hangen er mwyn sicrhau gweithlu addysg sy'n cwrdd ag anghenion system addysg ddwyieithog yng Nghymru.

laith addysg

Ysgol 3-18 oed yw ysgol Bro Hyddgen ym Machynlleth, Powys. Wedi ei sefydlu yn 2014, mae hi'n draddodiadol wedi bod yn ysgol ddwy ffrwd â ffrwd Gymraeg a ffrwd Saesneg ar wahân yno, ond mae bellach ar y ffordd i fod yn ysgol cyfrwng Cymraeg.

Wrth fynd i'r cyfeiriad hwn, mae yna heriau i'w goroesi ond mae'r penderfyniad yn un synhwyrol yn ôl y Pennaeth, Dafydd Jones.

Un o'r rhesymau pennaf am y newid oedd fod ganddon ni niferoedd bach yn y ffrwd Saesneg gyda llai na 15 o blant yn dod i'r ffrwd Saesneg ym mlwyddyn 7 bron pob blwyddyn.

Hefyd, roedd nifer fawr o'r plant yn y ffrwd Saesneg yn gallu siarad Cymraeg yn dda. Fe gafodd dosbarth trochi ei sefydlu yng nghyfnod y cyn-bennaeth lle'r oedd grŵp o tua 12 yn cael athro trochi tan ddiwedd blwyddyn 9. Roedd hyn yn llwyddiant mawr gyda phlant o Loegr heb ddim Cymraeg yn astudio TGAU trwy'r Gymraeg erbyn blwyddyn 11.

Yn naturiol ddigon roedd camau ymarferol angenrheidiol ar hyd y daith oedd yn cynnwys cydweithio cyson â'r awdurdod lleol ym Mhowys, creu cynllun ymgynghori oedd yn darparu cyfle i bawb leisio'u barn a hyrwyddo'r buddiannau.

Roedd hefyd angen cywiro unrhyw ganfyddiadau ffug, yn ôl Dafydd.

Roedd nifer o rieni yn pryderu na fyddai Saesneg yn cael ei dysgu yn yr ysgol o gwbl ac roedd angen i ni bwysleisio fod y syniad o ddwyieithrwydd, ac amlieithrwydd hyd yn oed, yn rhan hanfodol o'n gweledigaeth.

Ond yn bwysicach oedd hyrwyddo'r buddiannau allai ddod yn ei sgil megis diogelu addysg uwchradd yn yr ardal a sicrhau dosbarthiadau hyfyw, heb sôn am y manteision i'r disgyblion o gael lefel uwch o sgiliau sy'n fuddiol wrth ymgeisio am swyddi, er enghraifft."

Yn sgil cyflwyno Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 gallwn ddisgwyl gweld rhagor o ysgolion yn dilyn trywydd Bro Hyddgen ond mae Dafydd yn pwysleisio'r angen i roi seilwaith addas yn ei le er mwyn sicrhau llwyddiant.

Mae'r Ddeddf yn sicr yn gadarnhaol tu hwnt ac yn dangos cyfeiriad clir i addysg yng Nghymru fydd yn y pen draw yn cryfhau sefyllfa'r iaith Gymraeg. Ond ni chaiff y freuddwyd ei gwireddu heb weithlu pwrpasol. Mae gen i enghreifftiau penodol ym Mro Hyddgen o'r heriau sydd ynghlwm â phenodi athrawon Cymraeg a gall hynny, heb os, gael effaith sylweddol ar nodau'r Ddeddf.

Mae angen gweld cynlluniau clir am sut allwn ni lwyddo gyda hynny ond rwy'n hyderus ei fod yn bosibl."

Mae Dafydd yn obeithiol am y dyfodol ac yn barod i annog eraill i ddilyn llwybr Bro Hyddgen.

Fy neges yn syml iawn i eraill fyddai i fynd amdani – drwy gydweithio ac ymgynghori'n bwrpasol mae'n bosibl cael y maen i'r wal ac fe fydd y siwrnai yn werth chweil. Fel athro does dim yn rhoi mwy o wefr i fi na gweld y plant yn llwyddo a pham felly na fydden ni yn rhoi'r sylfaen orau iddynt allu gwneud hynny?

4. Y sector addysg drydyddol a dysgu Cymraeg gydol oes

Un o'r prif heriau sy'n wynebu'r Gymraeg heddiw yw sicrhau bod mwy o bobl ifanc yn cadw gfael ar eu sgiliau Cymraeg ac yn eu defnyddio a'u datblygu ar ôl gadael yr ysgol. Mae gan y sector addysg drydyddol a'r sector dysgu Cymraeg gydol oes rôl allweddol yn y cyd-destun hwn.

Y sector addysg drydyddol sy'n pontio addysg statudol a'r byd gwaith, ac mae cynyddu cyfleoedd i ddysgwyr gynnal a datblygu eu sgiliau wrth barhau â'u haddysg neu hyfforddiant yn hynod bwysig. Nid yn unig y mae'n cynnig cyfleoedd i fagu hyder ieithyddol, ond gall hefyd ddylanwadu ar ganfyddiad unigolion o bwysigrwydd yr iaith yng nghyd-destun y gweithle yng Nghymru. Gall hyn yn ei dro ddylanwadu ar batrymau defnydd ehangach.

Mae cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg mewn gweithleoedd yn un o'r blaenoriaethau pwysicaf ar gyfer cryfhau sefyllfa'r Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf. Rhan allweddol o hyn fydd sicrhau bod y sector addysg drydyddol yn creu gweithlu â sgiliau Cymraeg i ateb y galw cynyddol, a'u bod wedi'u dosbarthu yn strategol ar draws ac o fewn sefydliadau gwahanol. Rhan arall allweddol o'r darlun hwn fydd ehangu cyfleoedd i unigolion ddysgu'r Gymraeg o'r newydd ac i eraill ddatblygu eu sgiliau drwy gydol eu hoes.

4.1 Prif ddatblygiadau a thystiolaeth

Y sector addysg bellach a dysgu seiliedig ar waith

Dros y degawd diwethaf gwelwyd pwyslais strategol cynyddol ar ddatblygu darpariaeth Gymraeg yn y sector addysg bellach a dysgu seiliedig ar waith. Y prif sbardun yn y cyd-destun hwn oedd cyhoeddi Adolygiad o Weithgareddau'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol yn 2017. Yn sgil cyhoeddi'r adolygiad penderfynwyd **ymestyn rôl y Coleg i gynllunio'n strategol ym maes addysg bellach a dysgu seiliedig ar waith** yn ogystal â'r sector addysg uwch. Mae'r *Cynllun Gweithredu Addysg Bellach a Phrentisiaethau cyfrwng Cymraeg* a gyhoeddwyd yn 2019 wedi bod yn sail i waith y Coleg Cymraeg Cenedlaethol ym maes addysg bellach a phrentisiaethau dros y pum mlynedd diwethaf.²⁶

Yn rhan o'r cytundeb cydweithio rhwng Llafur a Phlaid Cymru yn 2021, ymrwymwyd **i fuddsoddi ymhellach yn y Coleg Cymraeg Cenedlaethol i gynyddu cyfran y prentisiaethau ac addysg bellach cyfrwng Cymraeg**. Mae'r arian hwn wedi galluogi'r Coleg i ddatblygu rhaglen o grantiau datblygu i golegau addysg bellach a darparwyr prentisiaethau. Mae'r sefydliadau yn defnyddio'r grantiau i ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog drwy gyllido tiwtoriaid ychwanegol, sefydlu grwpiau pynciol, datblygu adnoddau, a rhannu arfer da mewn meysydd blaenoriaeth fel iechyd a gofal, gofal blynnyddoedd cynnar, gwasanaethau cyhoeddus a chwaraeon a hamdden.

Buddsoddwyd hefyd yn y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol i gynnig darpariaeth Dysgu Cymraeg i bobl ifanc 16–25 oed. Mae'r arian hwn wedi galluogi'r Ganolfan i ddatblygu rhaglen o hyfforddiant dysgu Cymraeg am ddim i bobl ifanc gan gynnwys y rheini sydd mewn ysgolion, colegau Addysg Bellach ac Addysg Uwch, prentisiaethau a thrwy weithgareddau allgyrsiol megis Cwrs Dug Caeredin, neu gwrs awyr agored. Mae hefyd wedi caniatáu'r Ganolfan i fewnosod cyrsiau dysgu Cymraeg i gyrsiau addysg drydyddol mewn meysydd o flaenoriaeth megis gofal plant, iechyd a gofal a gwaith yr heddlu.

Yn ogystal â darparu grantiau datblygu er mwyn ehangu darpariaeth addysg bellach a phrentisiaethau, gwelwyd hefyd **fuddsoddiad ychwanegol i alluogi mwy o staff y sector i dderbyn hyfforddiant iaith Gymraeg**. Ers 2018, mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol mewn partneriaeth â'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol yn cynnal rhaglen dysgu Cymraeg Addysg Bellach ac Addysg Uwch sy'n cynnig cyrsiau penodol ar gyfer staff y sector.

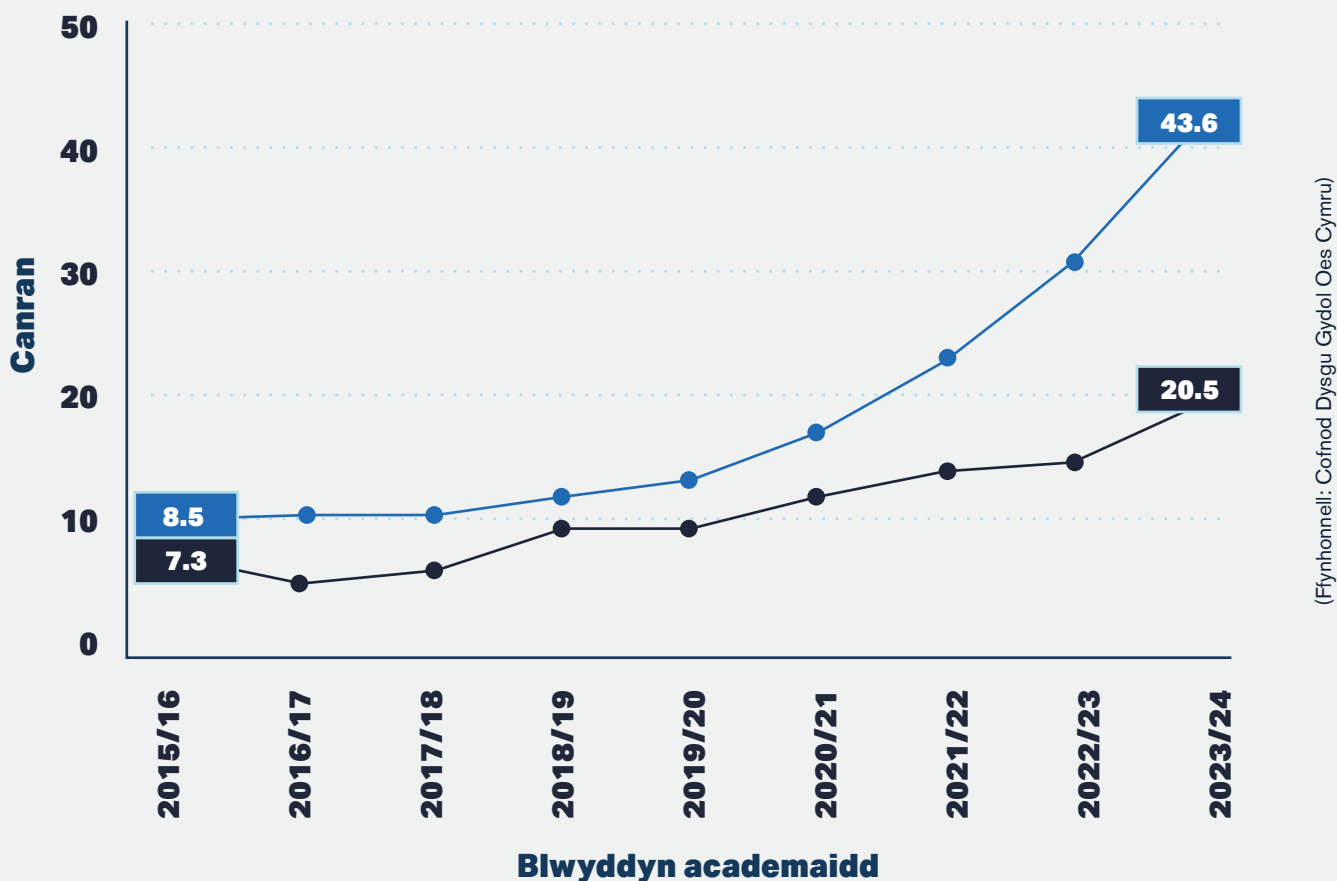
Does dim dwywaith fod y datblygiadau polisi uchod wedi cyfrannu at gynyddu'r niferoedd sy'n astudio rhywfaint o'u cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector addysg bellach a dysgu seiliedig ar waith.

²⁶ Coleg Cymraeg Cenedlaethol, *Tuag at Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr. Cynllun Gweithredu Addysg Bellach a Phrentisiaethau cyfrwng Cymraeg* (Cyrchwyd Rhagfyr 2025).

Siart 15: Canran y gweithgareddau dysgu a gynhaliwyd yn Gymraeg neu'n ddwyieithog, yn ôl math o ddysgu a blwyddyn academiaidd

Math o ddysgu

■ Dysgu seiliedig ar waith ■ Addysg bellach

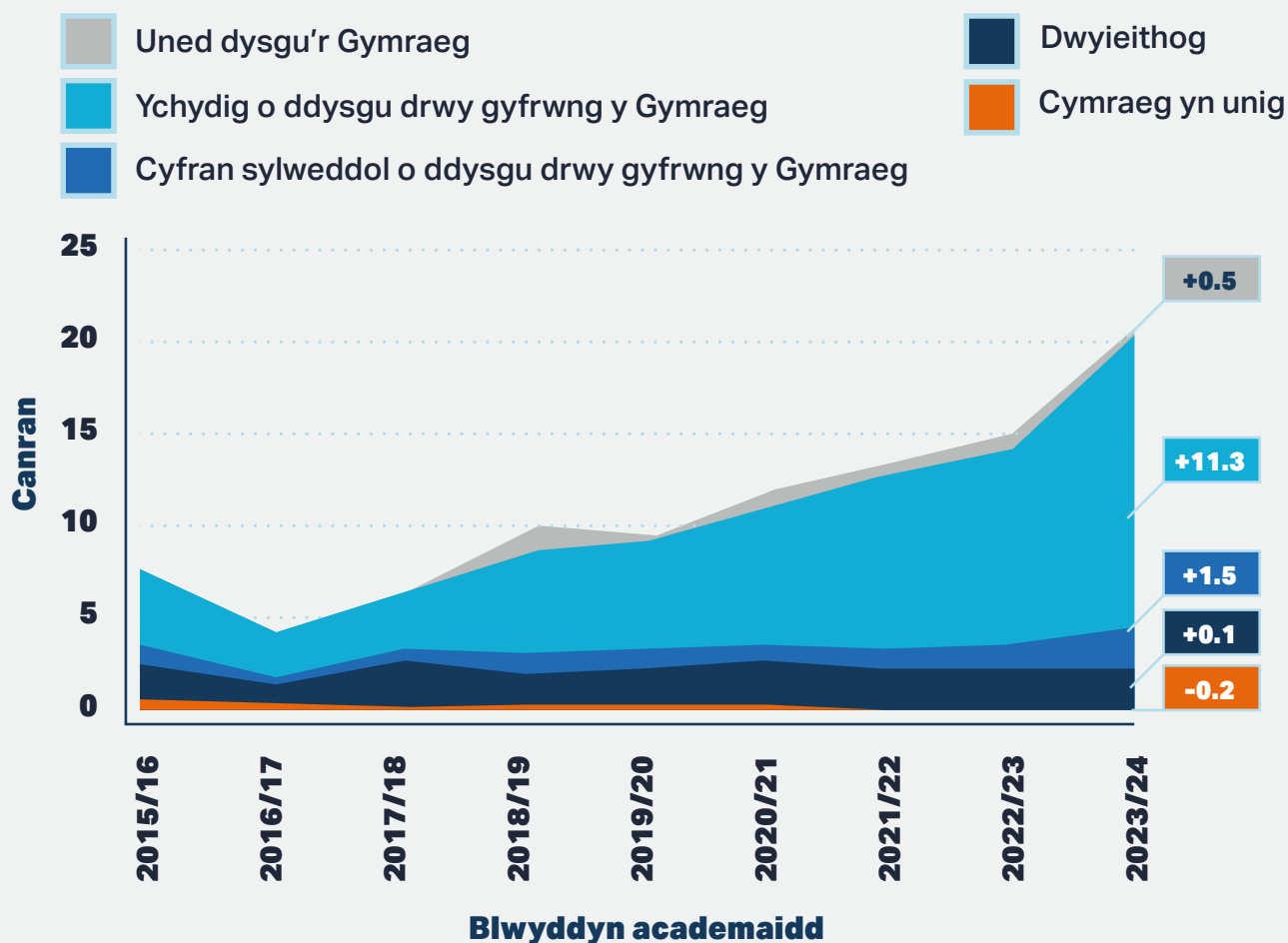
Er bod cynnydd sylweddol yn nifer y dysgwyr sy'n astudio'n rhannol yn y Gymraeg, mae'n bwysig nodi bod hyn yn bennaf o ganlyniad i gynydd yn y gweithgareddau dysgu sy'n cynnwys 'ychydig o ddysgu cyfrwng Cymraeg'.

Fel mae Siart 16 yn ei ddangos, mae'r ganran o weithgareddau dysgu mewn addysg bellach sy'n cynnwys 'ychydig o ddysgu cyfrwng Cymraeg' wedi cynyddu o **3.9% yn 2015/16 i 15.2% yn 2023/24, cynnydd o 11.3 pwynt canran**. Mae'r categori hwn yn cynrychioli gweithgareddau dysgu lle mae defnydd o'r Gymraeg yn cael ei gyfyngu i gyfathrebu llafar neu i ran fach o'r weithgaredd dysgu. Gwelwyd hefyd gynydd yng nghanran y gweithgareddau dysgu sy'n cynnwys 'cyfran sylweddol o ddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg', sef gweithgaredd lle mae Cymraeg llafar ac ysgrifenedig yn cael eu defnyddio mewn sawl rhan o'r weithgaredd dysgu a lle mae'r asesu yn Saesneg yn bennaf.

Ni fu fawr ddim newid dros y degawd diwethaf yn y categorïau 'cyfrwng Cymraeg' a 'dwyieithog'. Gwelwyd lleihad yng nghanran y gweithgareddau dysgu cyfrwng Cymraeg, o **0.3% yn 2015/16 i 0.1% yn 2023/4**. Gwelwyd cynnydd bychan yng nghanran y gweithgareddau dysgu dwyieithog, o **2.3% yn 2015/16 i 2.4% yn 2023/24**.

Siart 16: Gweithgareddau dysgu cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog mewn addysg bellach, yn ôl cyfrwng iaith y ddarpariaeth, ac eithrio dysgu seiliedig ar waith²⁷

Cyfrwng iaith

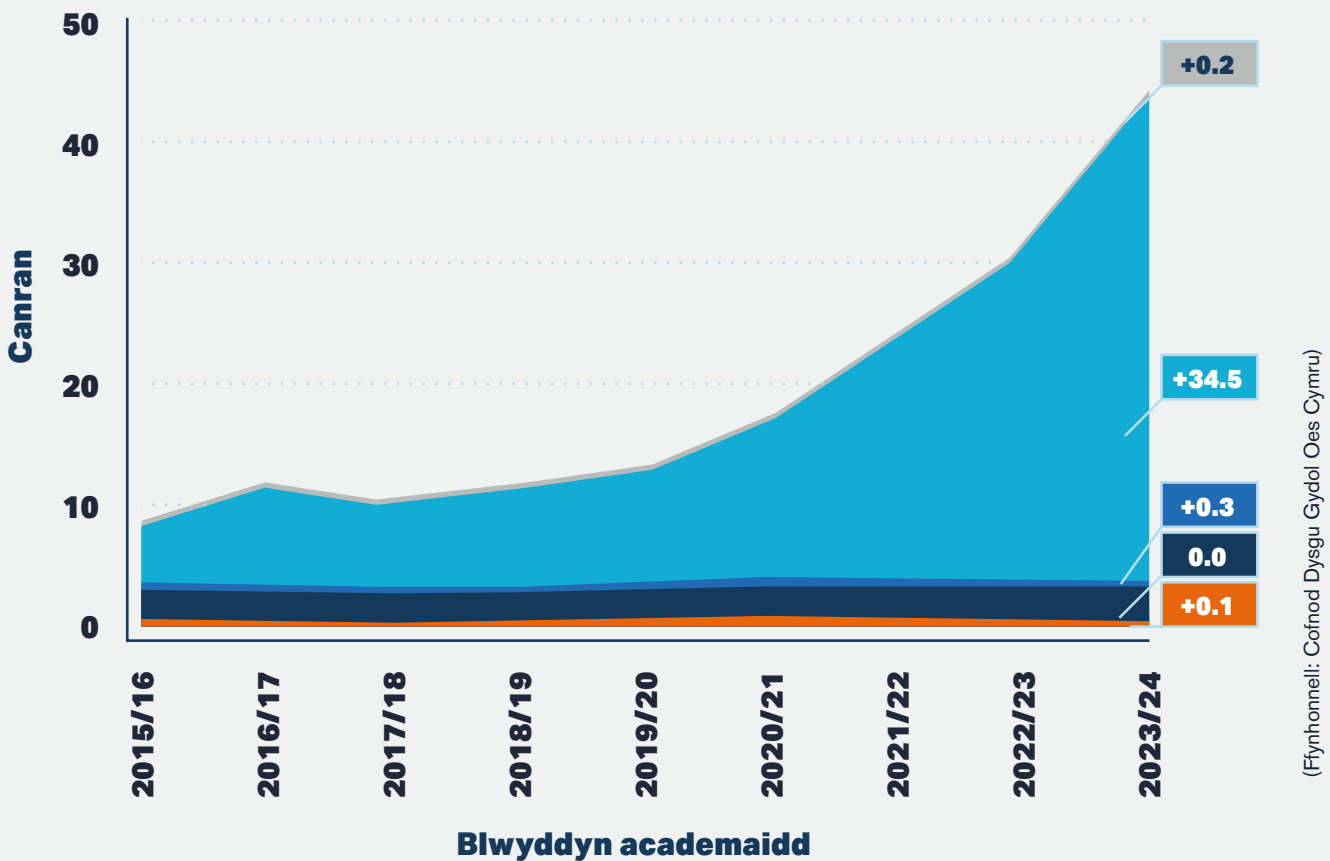
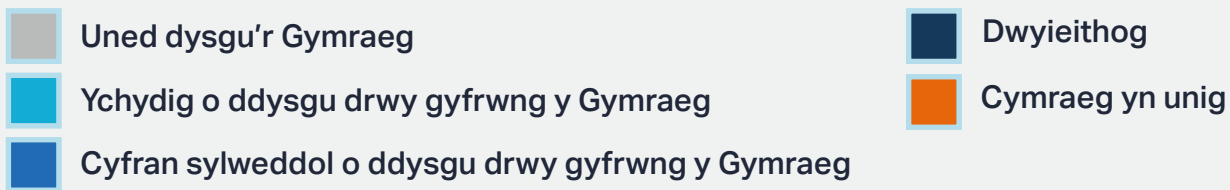

²⁷ Mae'r ffigurau ar ochr dde'r graff yn dangos y cynnydd/lleihad yng nghanran y gweithgareddau ym mhob categori rhwng 2015/16 a 2023/24.

Yr un yw'r sefyllfa i bob pwrpas mewn dysgu seiliedig ar waith, lle nad oes fawr ddim wedi newid yng nghanran y gweithgareddau dysgu cyfrwng Cymraeg, dwyieithog, a chyfran sylweddol o ddysgu cyfrwng Cymraeg. Er hyn, mae cynnydd sylweddol wedi bod yng nghanran y gweithgareddau dysgu sy'n cynnwys 'ychydig o ddysgu cyfrwng Cymraeg'.

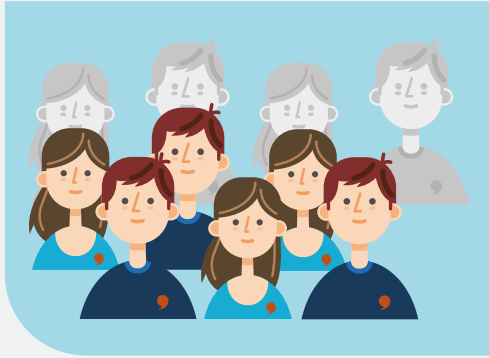
Siart 17: Gweithgareddau dysgu cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog mewn dysgu seiliedig ar waith, yn ôl cyfrwng iaith y ddarpariaeth ²⁸

Cyfrwng iaith

Mae'r data hefyd yn dangos nad yw nifer helaeth o siaradwyr Cymraeg rhugl yn astudio drwy gyfrwng y Gymraeg o gwbl.

²⁸ Mae'r ffigyrau ar ochr dde'r graff yn dangos y cynnydd/lleihad yng nghanran y gweithgareddau ym mhob categori rhwng 2015/16 a 2023/24.

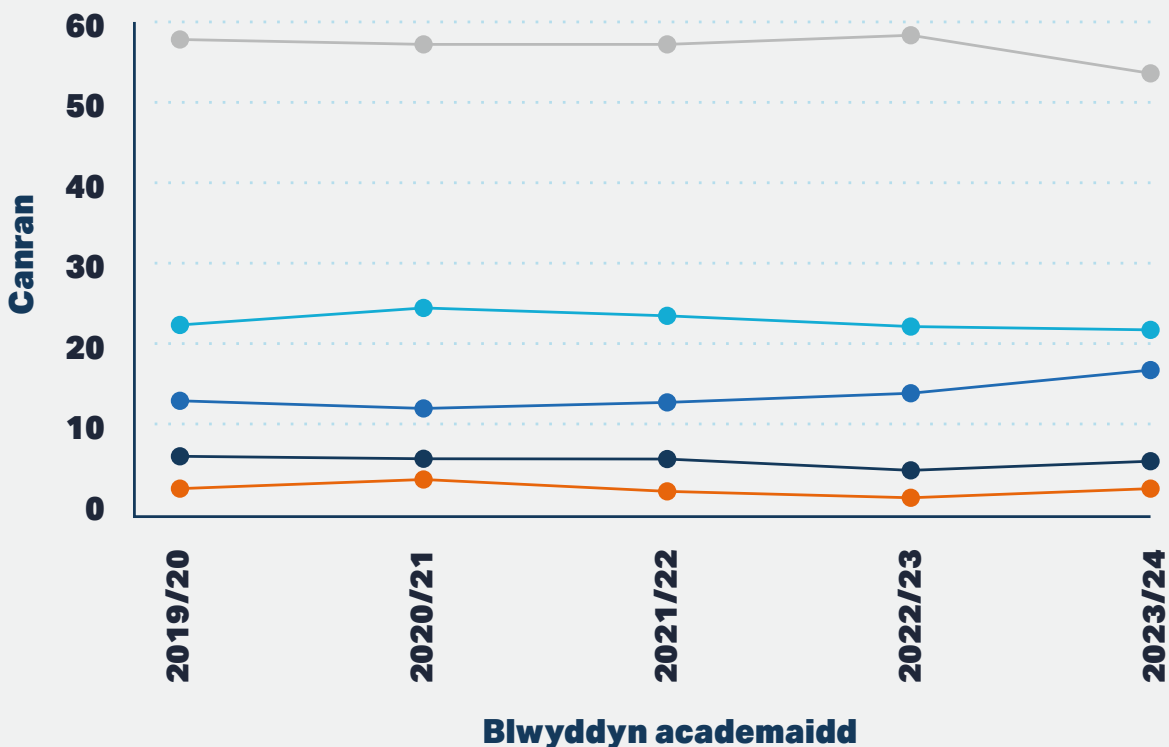
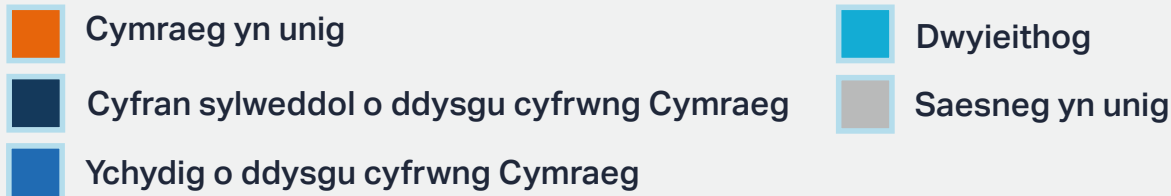

O'r **35,800** o siaradwyr Cymraeg rhugl oedd mewn addysg bellach yn 2023/24, roedd **20,550** ohonynt yn astudio drwy gyfrwng y Saesneg yn unig. Mae dros hanner y siaradwyr Cymraeg rhugl yn astudio drwy gyfrwng y Saesneg yn unig.

Fel y gwelir yn Siart 18, ac eithrio gweithgareddau dysgu sy'n cynnwys 'ychydig o ddysgu cyfrwng Cymraeg', does fawr ddim newid wedi bod yn nifer y gweithgareddau dysgu sy'n cael eu cyflwyno i siaradwyr Cymraeg rhugl yn y Gymraeg neu'n ddwyieithog dros y pum mlynedd diwethaf.

Siart 18: Canran y gweithgareddau dysgu a gyflawnir gan siaradwyr Cymraeg rhugl mewn addysg bellach a dysgu seiliedig ar waith rhwng 2019/20 a 2023/24, yn ôl cyfrwng iaith dysgu

Cyfrwng iaith

(Ffynhonnell: Cofnod Dysgu Gydol Oes Cymru)

Er ei bod yn anodd cymharu'n uniongyrchol ddata o'r sector statudol â data o'r sector addysg drydyddol, ar lefel gyffredinol mae data o'r sector statudol a'r sector addysg drydyddol yn amlygu bod **gostyngiad mawr yn y niferoedd sy'n astudio cyfran sylweddol o'u haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector addysg drydyddol o gymharu â'r sector statudol**. Er enghraifft, yn 2021/22 roedd 18% o ddisgyblion Blwyddyn 11 yng Nghymru wedi eu cofrestru ar gyfer TGAU Cymraeg Iaith Gyntaf. Roedd 71% o'r disgyblon hyn wedi eu cofrestru ar gyfer o leiaf 5 cymhwyster Lefel 1 neu 2 arall drwy gyfrwng y Gymraeg.²⁹ Mae ystadegau Llywodraeth Cymru ar weithgareddau dysgu cyfrwng Cymraeg a dwyieithog mewn addysg ôl-16 yn 2021/22 yn dangos mai 5.3% o weithgareddau dysgu oedd yn cael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg.³⁰ Mae data diweddar a rannwyd gan Medr yn dangos fod y ganran o weithgareddau dysgu mewn addysg ôl-16 oedd yn cael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg wedi gostwng i 4.4% yn 2023/24. Mae'r data hefyd yn dangos bod mwyafrif y ddarpariaeth ôl-16 cyfrwng Cymraeg hwn yn cael ei gynnig yn y chweched dosbarth mewn ysgolion. Yn 2021/22 roedd 15.2% o weithgareddau dysgu yn y chweched dosbarth mewn ysgolion drwy gyfrwng y Gymraeg, tra mai 0.2% oedd y ffigur ar gyfer addysg bellach, a 0.5% ar gyfer dysgu seiliedig ar waith.³¹

Dengys y data hefyd fod **cyfran y dysgwyr a aeth ymlaen i'r chweched dosbarth mewn ysgol wedi gostwng o 42% yn 2017/18 i 37% yn 2024/25**. Mae cyfran y dysgwyr sy'n dewis mynychu colegau addysg bellach wedi cynyddu o 48% i 56% yn yr un cyfnod.³² Mae data Llywodraeth Cymru hefyd yn dangos bod y niferoedd sy'n mynychu'r chweched dosbarth mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a dwyieithog wedi bod yn gostwng yn gyson dros y degawd diwethaf.³³ Mae hyn er gwaethaf y ffaith bod nifer y dysgwyr sy'n mynd ymlaen o Flwyddyn 11 i addysg drydyddol wedi cynyddu'n raddol ers 2018/19.³⁴ Mae llai o ddisgyblion felly'n mynd i'r chweched dosbarth mewn ysgolion lle mae mwy o ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg, a mwy yn mynd i golegau addysg bellach lle, ar y cyfan, mae llai o ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg.

Y sector addysg uwch

Y tu hwnt i'r sector addysg bellach a dysgu seiliedig ar waith, mae'r **Coleg Cymraeg Cenedlaethol wedi parhau i ddarparu grantiau i gefnogi darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector addysg uwch**. Nid yw'r Coleg yn ariannu swyddi darlithwyr yn uniongyrchol ond yn hytrach yn darparu grantiau pynciol a grantiau sbarduno er mwyn cefnogi prifysgolion i ddatblygu modiwlau a chyrsgau yn y Gymraeg.

Mae **cynllun ysgoloriaethau israddedig y Coleg** yn parhau i gynnig grantiau i fyfyrwyr sy'n astudio cyfran o'u cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r Coleg hefyd yn **ariannu tua 10 ysgoloriaeth ymchwil y flwyddyn**, sy'n galluogi myfyrwyr ôl-raddedig i wneud doethuriaeth drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r ysgoloriaethau ymchwil hyn wedi bod yn gyfrwng allweddol i **feithrin y genhedlaeth nesaf o ddarlithwyr cyfrwng Cymraeg**.

²⁹ Cyfrifiad ysgolion blynyddol ar lefel disgyblion; gweler crynodeb yn [Adroddiad Blynyddol Cymraeg 2050, 2022-23](#).

³⁰ Llywodraeth Cymru, [Ceisiadau ystadegol ad-hoc: 19 i 30 Mehefin 2023 | LLYW.CYMRU](#) (Gorffennaf 2023).

³¹ Eto dylid pwysleisio bod gwahaniaethau yn y ffyrdd mae'r data yn cael ei gofnodi mewn ysgolion o gymharu â'r sector addysg bellach.

³² Medr, [Dilyniant o Flwyddyn 11 i addysg drydyddol, Awst 2017 i Ionawr 2025](#) (Chwefror 2025).

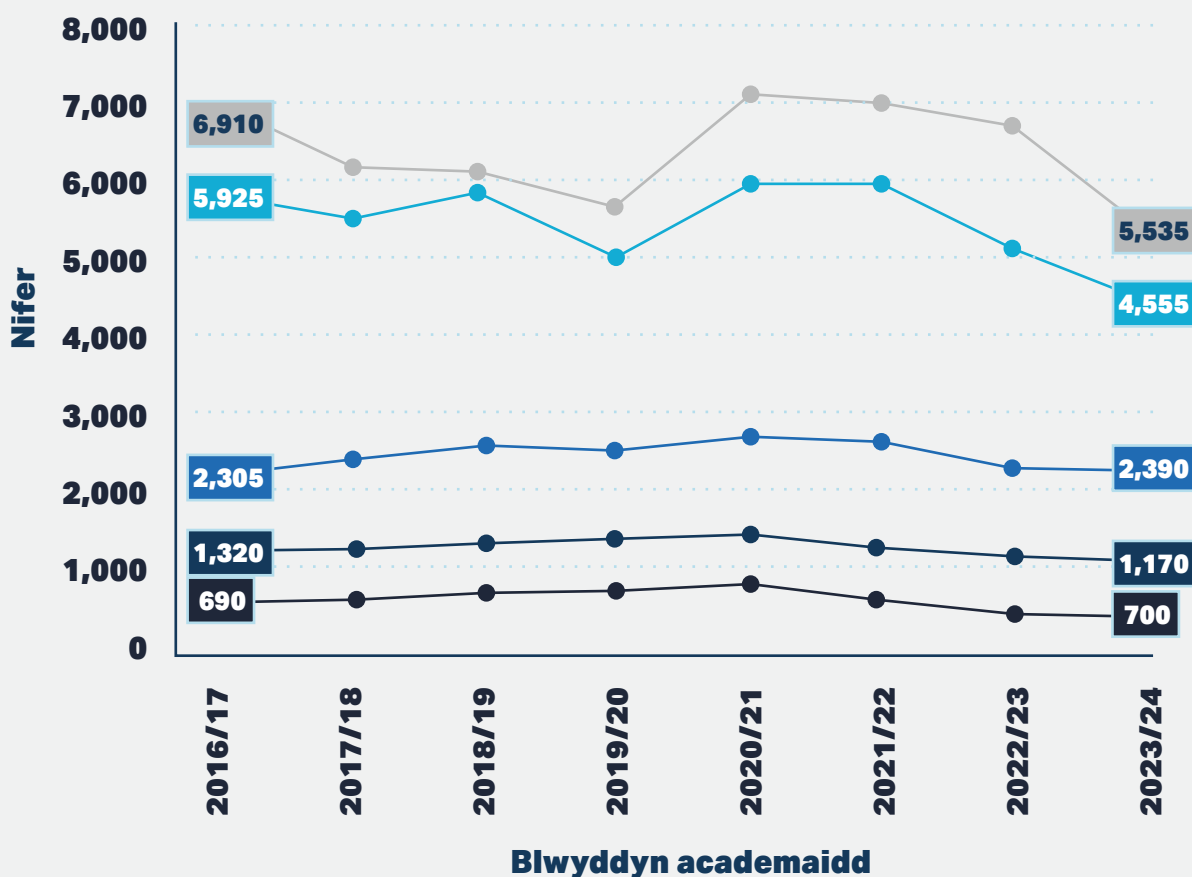
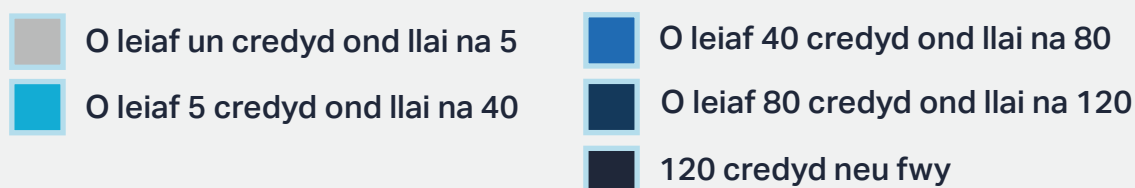
³³ Llywodraeth Cymru, [Ceisiadau ystadegol ad-hoc: 11 i 22 Awst 2025 | LLYW.CYMRU](#) (Medi 2025).

³⁴ Medr, [Dilyniant o Flwyddyn 11 i addysg drydyddol, Awst 2017 i Ionawr 2025](#) (Chwefror 2025).

Er bod y nifer o fyfyrwyr sy'n astudio drwy gyfrwng y Gymraeg yn y sector addysg uwch wedi cynyddu'n sylweddol ers sefydlu'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol yn 2011, mae'r sefyllfa wedi aros yn gymharol sefydlog dros y pum mlynedd diwethaf, â pheth gostyngiad erbyn 2023/24.

Siart 19: Nifer y myfyrwyr sy'n astudio yn y Gymraeg mewn prifysgolion yng Nghymru, yn ôl nifer y credydau³⁵

Nifer y credydau

(Ffynhonnell: Cofnodion Myfyrwyr a Staff yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch)

Mae'r niferoedd sy'n astudio yn y Gymraeg wedi gostwng ym mhob un o'r categorïau dros y tair blynedd diwethaf, ac mae hynny'n wir wrth gyfrifo'r niferoedd fel canran o'r holl fyfyrwyr yn ogystal.³⁶ Dylid nodi, fodd bynnag, fod canran y siaradwr Cymraeg sy'n dewis astudio o leiaf 5 credyd neu o leiaf 40 credyd drwy gyfrwng y Gymraeg wedi aros yn gymharol gyson dros y cyfnod adrodd.

³⁵ Mae'r canrannau'n seiliedig ar holl gofrestrïadau'r flwyddyn honno.

³⁶ Dylid nodi bod Medr yn rhybuddio bod anghysondeb posibl rhwng darparwyr o ran sut maent yn dychwelyd data ar fodiwlau cyfrwng Cymraeg, gan gynnwys sut y caiff modiwlau cyfrwng Cymraeg eu hadnabod ac o ran sut caiff canrannau a addysgir trwy gyfrwng y Gymraeg eu cyfrifo. Gall hyn fod yn rhannol gyfrifol am newidiadau yn nifer y credydau a astudiwyd yn Gymraeg. Mae Medr a'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol yn gweithio gyda darparwyr i wella cysondeb y data hwn.

Yn ôl data 2023/24³⁷ gwnaeth tua 30% o'r myfyrwyr oedd yn siaradwyr Cymraeg rhugl astudio o leiaf 1 credyd yn y Gymraeg. **Golyga hyn fod nifer sylweddol o siaradwyr Cymraeg rhugl na astudiodd unrhyw ran o'u cwrs drwy gyfrwng y Gymraeg.**

Tabl 5: Nifer y credydau a astudiwyd yn y Gymraeg gan siaradwyr Cymraeg rhugl yn 2023/24 yng Nghymru

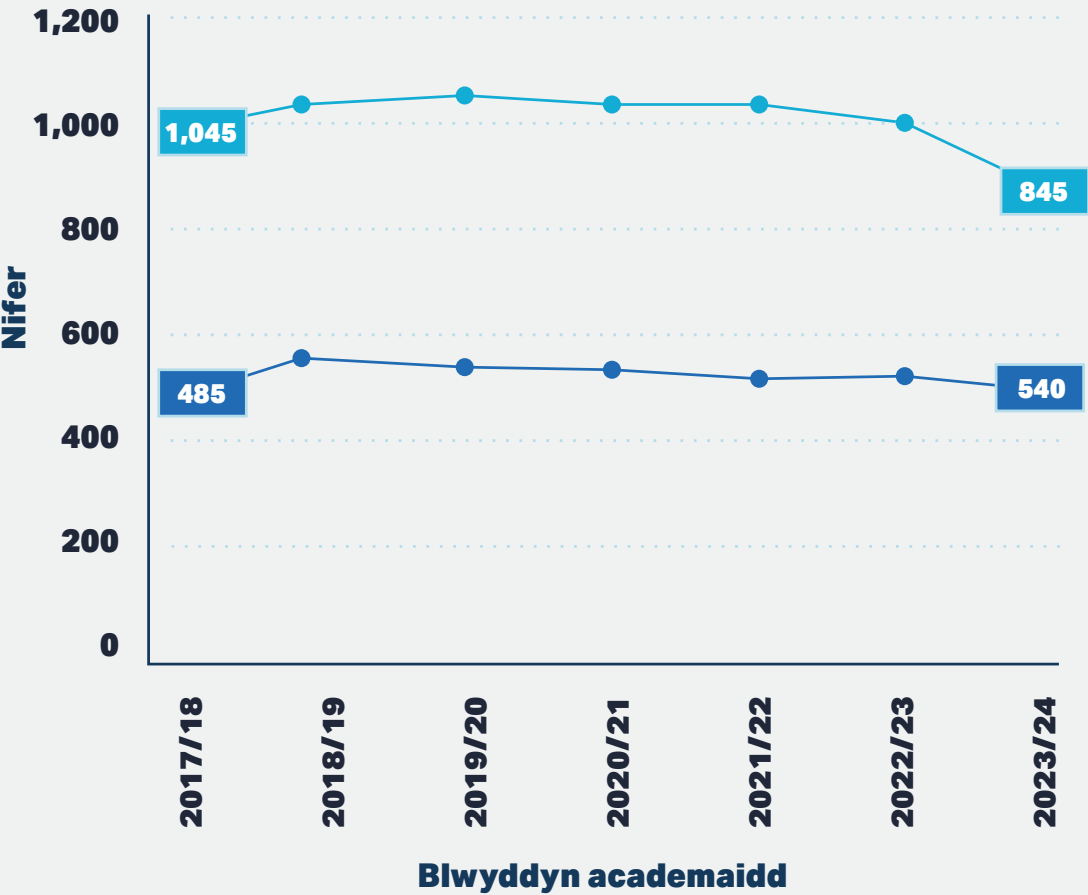
	O leiaf 1	O leiaf 5	O leiaf 40	O leiaf 80	O leiaf 120	Pob myfyriwr
Siaradwyr Cymraeg rhugl	2,735	2,635	1,890	990	610	9,060

(Ffynhonnell: Cofnodion Myfyrwyr a Staff yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch)

Siart 20: Staff addysgu academiaidd yn ôl p'un a oeddent yn gallu a/neu wedi eu contractio i addysgu yn y Gymraeg

Nifer y credydau

Yn gallu addysgu yn Gymraeg Yn addysgu yn Gymraeg

(Ffynhonnell: Cofnodion Myfyrwyr a Staff yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch)

³⁷ Medr, Y Gymraeg mewn Addysg Uwch, 2023/24 (27 Tachwedd 2025).

Mae nifer y staff addysgu sy'n gallu addysgu yn y Gymraeg, ac sydd wedi'u contractio i addysgu yn y Gymraeg, wedi aros yn gymharol gyson dros y pum mlynedd diwethaf, â pheth gostyngiad erbyn 2023/24.

Mae'n drawiadol bod cyfran uchel o fyfyrwyr o Gymru yn astudio mewn prifysgolion y tu allan i Gymru, tra bod mwyafrif helaeth yr israddedigion o Loegr a'r Alban yn aros yn eu gwledydd i astudio.³⁸

Yn 2023/24 roedd **71%** o fyfyrwyr o Gymru yn astudio mewn prifysgolion yng Nghymru. Roedd **28%** yn astudio yn Lloegr.

Roedd **96%** o fyfyrwyr o Loegr yn astudio yn Lloegr, **94%** o fyfyrwyr o'r Alban yn astudio yn yr Alban, a **78%** o fyfyrwyr o Ogledd Iwerddon yn astudio yng Ngogledd Iwerddon.

Yn ôl ystadegau UCAS, roedd 50% o ddisgyblion oedd wedi mynychu ysgolion cyfrwng Cymraeg a ddechreuodd yn y brifysgol yn 2025 wedi gadael Cymru.³⁹ Roedd 49% ohonynt wedi mynd i astudio mewn prifysgolion yn Lloegr, ac 1% i brifysgolion yn yr Alban lle nad oes cyfleoedd iddyn nhw barhau i astudio drwy gyfrwng y Gymraeg.

Dysgu a datblygu sgiliau Cymraeg gydol oes

Dros y cyfnod adrodd mae rôl a chyfrifoldebau'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol wedi ehangu'n sylweddol. Mae'r Ganolfan yn chwarae rhan bwysig yn yr ymdrechion i greu mwy o siaradwyr Cymraeg ac i gynyddu defnydd o'r Gymraeg.

Roedd **buddsoddi ymhellach yn y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol** yn un o ymrwymïadau cytundeb cydweithio Llafur a Phlaid Cymru yn 2021. Mae'r cyllid ychwanegol wedi galluogi'r Ganolfan i weithredu cynllun Ymlaen Gyda'r Dysgu sy'n cynnig gwersi Cymraeg am ddim i bobl ifanc 16–25 oed ac i'r gweithlu addysg. **Yn ystod 2023–24 derbyniodd 1,633 o bobl ifanc 16–25 oed a 500 o'r gweithlu sector addysg wersi Cymraeg am ddim.**⁴⁰

Mae'r Ganolfan hefyd wedi **parhau i ddatblygu rhaglenni dysgu Cymraeg ar gyfer gweithleoedd. Datblygiad arwyddocaol a llwyddiannus yn y cyd-destun hwn oedd y cyrsiau sectorol** lle gwelir nifer o diwtoriaid llawn amser yn gweithio'n strategol i gynyddu sgiliau a defnydd o'r iaith mewn sectorau penodol sy'n amrywio o ieuchyd a gofal i chwaraeon. Gall y gweithluoedd hyn fanteisio ar gyrsiau ar bob lefel – o gyrsiau blasu i ddarpariaeth codi hyder a chysiau preswyl dwys ar wahanol lefelau. Mae'r hyfforddiant hwn yn cyfrannu at alluogi cyrff i ddarparu gwasanaethau Cymraeg gwell i'r cyhoedd.

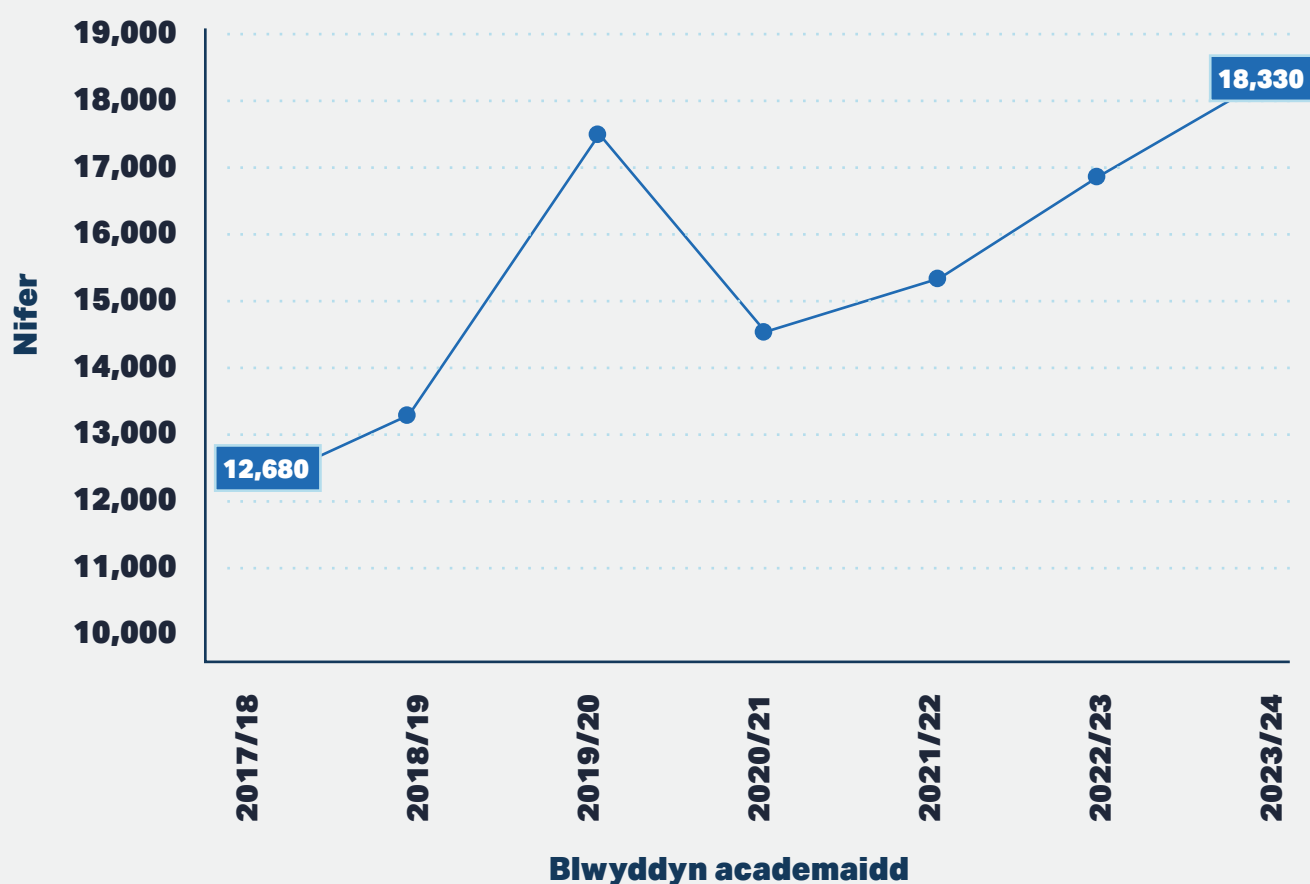
³⁸ Data Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch ynghylch llif trawsffiniol myfyrwyr addysg uwch yn y Deyrnas Unedig (20 Mawrth 2025).

³⁹ Gweler 'Testun pryder' bod 50% o fyfyrwyr Cymraeg wedi gadael Cymru - BBC Cymru Fyw.

⁴⁰ Llywodraeth Cymru, Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr. Adroddiad blynyddol 2023-24.

Ers sefydlu'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn 2016 gwelwyd cynnydd **amlwg a sylweddol yn nifer yr unigolion sy'n dilyn cyrsiau dysgu Cymraeg**. Mae data 2023/24 yn adrodd ar y nifer uchaf o ddysgwyr unigryw a gweithgareddau dysgu ers i'r Ganolfan ddechrau cyhoeddi data yn 2017. Mae'r data yn dangos bod y mwyafrif helaeth o'r holl ddysgwyr (84%) o fewn oedran gweithio (16–64 oed) ac mae'r data diweddaraf o 2023/24 yn dangos cynnydd sylweddol (21%) yn nifer y bobl ifanc 16–25 oed sy'n dysgu Cymraeg.⁴¹

Siart 21: Nifer y dysgwyr unigryw, ar gyrsiau'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol⁴²

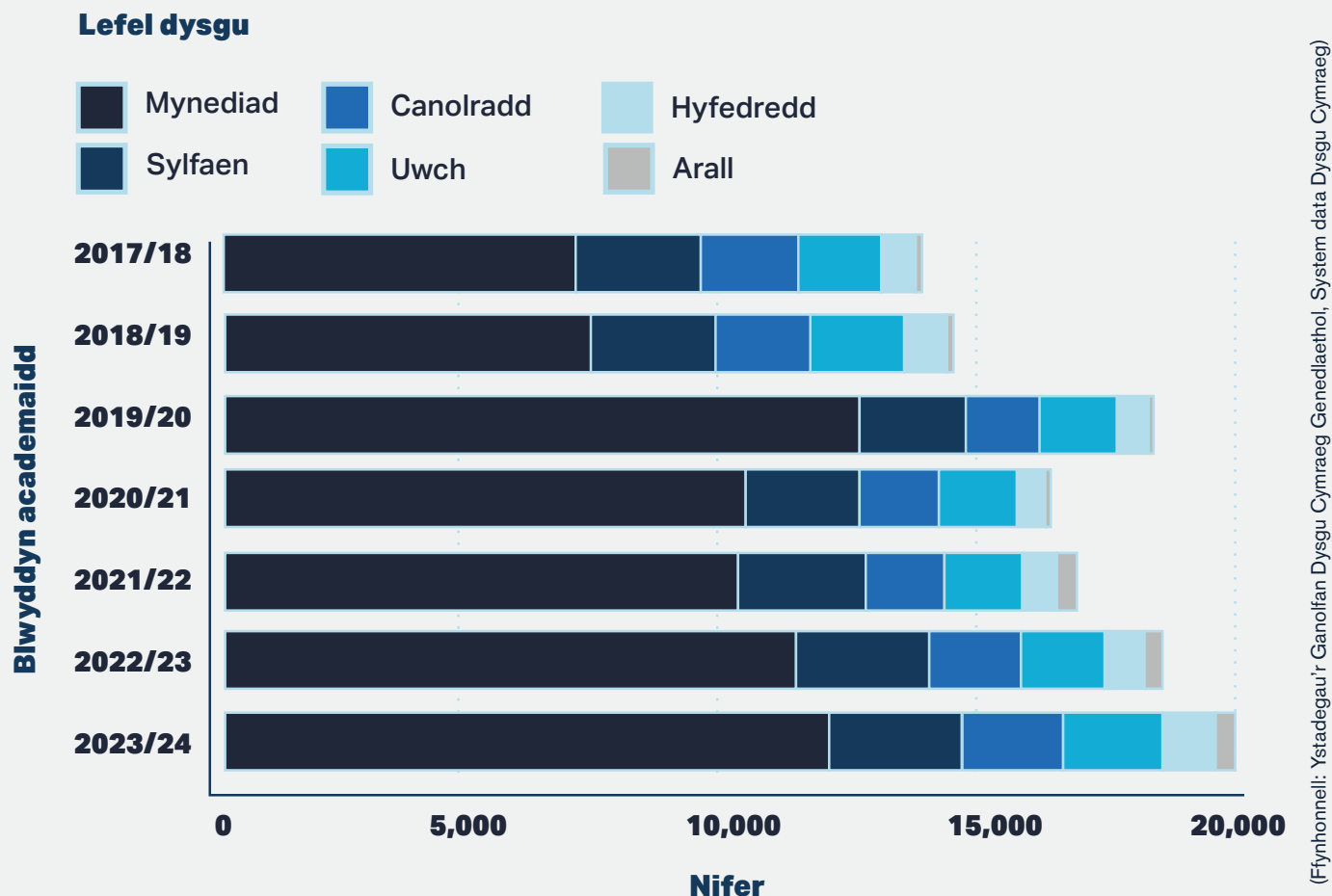

(Ffynhonnell: Ystadegau'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, System data Dysgu Cymraeg)

Fel mae Siart 22 yn ei ddangos, mae'r cynnydd cyffredinol hwn yn bennaf o ganlyniad i gynnydd yn y niferoedd sy'n dilyn cyrsiau lefel mynediad. Roedd **6,000** yn fwy o ddysgwyr yn **2023/24 o gymharu â 2017/18**, ac mae bron i **5,000 o'r rhain ar lefel dysgu mynediad**. Mae'r siart yn amlygu bod llawer llai o bobl yn astudio ar lefel sylfaen o gymharu â lefel mynediad, ac ar y cyfan mae'r niferoedd yn parhau i ostwng ar lefelau uwch. Er gwaetha'r cynnydd cadarnhaol mewn niferoedd sy'n dilyn cyrsiau dysgu Cymraeg felly, mae'n destun pryder bod cynifer yn peidio â symud ymlaen i gyrsiau uwch, sef y cyrsiau fyddai'n eu galluogi i ddatblygu i fod yn siaradwyr Cymraeg hyderus.

⁴¹ Data a gafwyd yn uniongyrchol gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol.

⁴² Nid yw cyfanswm niferoedd y dysgwyr yn adlewyrchu niferoedd y dysgwyr unigryw gan fod modd i ddysgwyr ddilyn mwy nag un cwrs ar lefelau gwahanol yn ystod y cyfnod dan sylw.

Siart 22: Nifer y dysgwyr fesul lefel dysgu⁴³

Yn 2023/24 roedd 62% o'r dysgwyr ar lefel mynediad, 13% ar lefel sylfaen, 10% ar lefel canolradd, 10% ar lefel uwch, a 5% ar lefel hyfedredd. Yn yr un flwyddyn roedd 29% o'r dysgwyr yn dysgu mewn dosbarth wyneb yn wyneb, 41% yn dysgu mewn dosbarth rhithiol, 23% yn hunan astudio, 3% yn dysgu drwy ddulliau cyfunol, a 3% ar gyrsiau preswyl.

Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 a dyfodiad Medr

Cyfeiriwyd eisoes at arwyddocâd Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yng nghyswllt y sector addysg statudol, ond **mae gan y ddeddfwriaeth oblygiadau pwysig o ran y sector addysg drydyddol yn ogystal**. Mae'r sector addysg drydyddol wedi'i gynnwys yn rhan o'r hyn y mae'n rhaid i Weinidogion Cymru ei ystyried yn y Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg, ac y mae'n rhaid i awdurdodau lleol ei ystyried wrth lunio Cynlluniau Strategol Lleol Cymraeg mewn Addysg. Mae bwriad hefyd bod y cod i ddisgrifio gallu yn y Gymraeg yn cael ei ddefnyddio i hwyluso datblygiad unigolion ar hyd y continwwm dysgu Cymraeg gydol oes.

⁴³ Nid yw cyfanswm niferoedd y dysgwyr yn adlewyrchu niferoedd y dysgwyr unigryw.

Mae'r Ddeddf hefyd yn **sefydlu'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol** fydd yn gyfrifol am ddarparu arweiniad a chyfeiriad strategol i ddarparwyr dysgu Cymraeg drwy'r gyfundrefn addysg gyfan. Bydd sefydlu'r Athrofa yn adeiladu ar lwyddiannau'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, ac yn ymestyn cyfrifoldebau presennol y Ganolfan yn sylweddol.

Does dim dwywaith mai'r prif ddatblygiad i'r sector addysg drydyddol dros y pum mlynedd diwethaf oedd **dyfodiad Medr (Y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil) a sefydlwyd gan Ddeddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022**. Mae sefydlu'r Comisiwn yn dwyn ynghyd y cyfrifoldeb am gynllunio strategol, goruchwyllo a chyllido addysg drydyddol. Mae'r strwythur newydd hwn yn **creu system addysg drydyddol fwy integredig a chydlynol ac yn cynnig cyfleoedd amlwg i wella darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog** ar draws y sector ôl-orfodol yn ei gyfanrwydd.

Un o **ddyletswyddau strategol Medr yw annog y galw am, a chyfranogiad mewn, addysg drydyddol cyfrwng Cymraeg** a chymryd pob cam rhesymol i sicrhau bod digon o ddarpariaeth Gymraeg i ateb y galw. Mae'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol wedi'i ddynodi fel y corff fydd yn cynghori Medr ar y dyletswyddau hyn.

Mae Medr eisoes wedi cyhoeddi ei gynllun strategol cyntaf ar gyfer 2025–30, ac mae hybu mwy o ddefnydd o'r Gymraeg a chynyddu'r galw am, a chyfranogiad mewn, dysgu ac asesu drwy gyfrwng y Gymraeg yn un o'r blaenoriaethau strategol. Yn rhan o hyn mae Medr wedi ymrwymo i **ddatblygu a gweithredu cynllun cenedlaethol ar gyfer y Gymraeg ar draws y sector addysg drydyddol** yn ei gyfanrwydd. Bydd y **Gymraeg hefyd yn un o amodau cofrestru ac ariannu darpariaeth drydyddol yng Nghymru**, sy'n dangos yn glir fwriad Medr i ddefnyddio ei bwerau rheoleiddio er mwyn cyflawni ei amcan strategol o safbwynt y Gymraeg.

4.2 Blaenoriaethau a chyfleoedd i gryfhau sefyllfa'r Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf

Er bod rhywfaint o gynnydd wedi'i wneud o safbwynt ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog dros y pum mlynedd diwethaf, mae ffordd bell i fynd er mwyn sicrhau bod y sector addysg drydyddol yn cynnal a datblygu sgiliau Cymraeg dysgwyr wrth iddynt barhau â'u haddysg neu hyfforddiant. **Dros y cyfnod adrodd ni welwyd cynnydd ystyrlon yn nifer y dysgwyr sy'n astudio'n gyfan gwbl neu gyfran helaeth o'u haddysg neu hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg.** Yn gyffredinol, mae **diffyg darpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn colegau addysg bellach, yn enwedig mewn meysydd galwedigaethol.**⁴⁴

Mae'r sector addysg drydyddol yn cychwyn o waelodlin isel, sy'n golygu bod cyfle **gwirioneddol i fuddsoddi a chynllunio'n strategol mewn ffordd fydd yn esgor ar newidiadau arwyddocaol dros y cyfnod nesaf.** Fel y nodwyd eisoes, mae hwn yn faes strategol hynod bwysig, ac yn rhan hanfodol o'r ateb i'r her o sicrhau dilyniant ieithyddol a chreu amodau mwy ffafriol i gefnogi defnydd iaith unigolion ar ôl iddynt adael addysg statudol.

Er mai cymharol gyfyngedig fu'r cynnydd mewn darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn y sector addysg drydyddol dros y cyfnod adrodd, gwelwyd datblygiadau hynod arwyddocaol o safbwynt deddfwriaeth a pholisi. Mae bodolaeth Deddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022 a Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn golygu bod sail ddeddfwriaethol llawer cadarnach i ddatblygiad addysg Gymraeg yn y sector addysg drydyddol. **Yr her nawr fydd sicrhau bod yr amodau mwy ffafriol hyn yn arwain at gynnydd arwyddocaol mewn darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn y sector addysg drydyddol drwyddi draw.** Bydd rôl allweddol gan Medr fel y corff sy'n gyfrifol am reoleiddio a chyllido addysg drydyddol yng Nghymru i gyflawni hyn a bydd yn hanfodol eu bod nhw'n defnyddio eu grym rheoleiddio i'r eithaf er mwyn ysgogi newid.

Yn hyn o beth, mae **ymrwymiad Medr i greu cynllun cenedlaethol i'r Gymraeg ar draws y sector addysg drydyddol, a'u penderfyniad i gynnwys y Gymraeg yn elfen greiddiol o'u fframwaith rheoleiddio yn ddatblygiad arwyddocaol.** Wrth reswm, mae gwaith sylweddol i'w wneud i ddatblygu'r cynllun cenedlaethol ac i sicrhau bod darparwyr yn mynd ati'n rhagweithiol i ehangu darpariaeth Gymraeg ac i annog mwy o ddysgwyr i astudio drwy gyfrwng y Gymraeg ac yn ddwyieithog.

Er bod nifer helaeth o faterion i'w hystyried yn y cyd-destun hwn mae rhai o'r blaenoriaethau mwyaf allweddol yn cynnwys:

- **codi ymwybyddiaeth dysgwyr o'r cyfleoedd sydd ar gael iddynt i ddefnyddio eu Cymraeg** wrth iddynt barhau â'u haddysg a'u hyfforddiant, a **phwysleisio pwysigrwydd a gwerth y Gymraeg i'w gyrfaeodd** yn y dyfodol
- ar sail y cod i ddisgrifio gallu yn y Gymraeg fydd yn cael ei ddatblygu yn sgil Deddf y Gymraeg ac Addysg, sicrhau **dull o fesur sgiliau Cymraeg dysgwyr ar gychwyn addysg neu hyfforddiant trydyddol** i alluogi darparwyr i gynllunio'n briodol i gynnig darpariaeth addas i bob dysgwr ac i fesur cynnydd

⁴⁴ Gweler adroddiad **Comisiynydd y Gymraeg ar addysg ôl-orfodol a'r Gymraeg**, a hefyd adroddiad diweddar Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, Llwybrau at addysg a hyfforddiant ôl-16.

- **blaenoriaethu meysydd a sectorau pwysig**, gan ganolbwyntio'n benodol ar ddatblygu mwy o brentisiaethau cyfrwng Cymraeg
- **cynyddu capasiti'r gweithlu** sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg
- **ehangu cymwysterau galwedigaethol cyfrwng Cymraeg**, yn enwedig mewn meysydd blaenoriaeth
- diwygio systemau cyllido a chynllunio rhanbarthol er mwyn cymell cydweithio a sefydlu **partneriaethau strategol rhwng sefydliadau ôl-16 ac ysgolion gan atgyfnerthu'r ddarpariaeth gref sy'n bodoli mewn ysgolion ar hyn o bryd.**

Dros y pum mlynedd nesaf mae angen **manteisio i'r eithaf ar botensial enfawr y sector addysg drydyddol i gynnal a datblygu sgiliau Cymraeg pob dysgwr**, a thrwy hynny gyfrannu at greu unigolion sy'n defnyddio'r Gymraeg wrth eu gwaith ac yn eu cymunedau. Ni fydd modd gwneud hyn heb gynllunio strategol uchelgeisiol a sicrhau buddsoddiad ychwanegol sylweddol mewn darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog dros y cyfnod nesaf.

Un peth sy'n amlwg o'r dystiolaeth yw **bod ymdrechion hyd yma wedi llwyddo'n bennaf mewn perthynas â chynyddu'r niferoedd sy'n astudio cyfran gymharol fechan o'u hastudiaethau drwy gyfrwng y Gymraeg**. Bydd cyflawni polisi ehangach y Llywodraeth hefyd yn gofyn am gynyddu'n sylweddol y niferoedd sy'n gadael y sector addysg drydyddol yn siaradwyr Cymraeg hyderus.

Mae dilyniant ieithyddol yn her yn y sector dysgu Cymraeg gydol oes hefyd. Mae gwaith y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol wedi cynyddu'n sylweddol y niferoedd sy'n dod i gysylltiad cychwynnol â'r Gymraeg a'r cyfleoedd i ddatblygu sgiliau yn y Gymraeg ymhellach, a hynny drwy weithio mewn partneriaeth ag ystod o sefydliadau mewn sectorau arwyddocaol.

Mae nifer o argymhellion eraill yr adroddiad yn tystio i bwysigrwydd adeiladu ar y gwaith hwn dros y cyfnod nesaf a sianelu adnoddau yn bwrpasol er mwyn sicrhau bod y gyfundrefn dysgu Cymraeg gydol oes yn datblygu siaradwyr hyderus fydd yn cwrdd ag anghenion y gweithlu ac yn gallu darparu gwasanaethau yn y Gymraeg, yn arbennig mewn sectorau allweddol megis y sector addysg, a'r sector iechyd a gofal. Mae'n gadarnhaol, wrth gwrs, bod mwy o bobl wedi cael cyfleoedd cychwynnol i ddysgu'r Gymraeg ar lefel mynediad ac mewn cyrsiau blasu tymor byr ond mae'r data yn **dangos yn glir bod angen i lawer mwy o'r unigolion hyn symud yn eu blaenau i lefelau uwch os am greu gwahaniaeth gwirioneddol yn y niferoedd sy'n caffael y Gymraeg y tu hwnt i gyfnod addysg statudol. Datblygu sgiliau Cymraeg dysgwyr ar lefel uwch sydd hefyd fwyaf tebygol o greu siaradwyr Cymraeg hyderus sy'n defnyddio'r iaith yn ddyddiol yn ein cymunedau a'n gweithleoedd.**

Blaenoriaeth

Rhaid sicrhau bod cyfle i bob dysgwr ddatblygu eu sgiliau Cymraeg yn y sector addysg a hyfforddiant ôl-orfodol. I wneud hyn, mae angen buddsoddi'n briodol, a rhoi rhagor o bwyslais strategol ar sicrhau bod siaradwyr Cymraeg yn derbyn cyfran uwch o'u haddysg a'u hyfforddiant drwy'r Gymraeg. Rhaid i'r sector flaenoriaethu cynyddu'r ganran o siaradwyr Cymraeg rhugl sy'n dewis astudio drwy gyfrwng y Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf.